

B e s k r i f n i n g

öfwer

P e r n o S o c k e n

i Finland

af

A. J. H i p p i n g

Religionslärare wid Kejsarliga Gouvernemens-
Gymnasium i St. Pettersburg.

St. Pettersburg, 1817.

Tryckt hos M. E. Iversen.

Zum Druck erlaubt:

mit der Anweisung nach vollendetem Druck, fünf Exemplare dieses Werkes in die Censur-Comitee einzuliefern, nämlich: ein Ex. für die genannte Comitee eines für das Departement Sr. Excell. des Ministers der Aufklärung, zwei Ex. für die Kaiserl. öffentliche Bibliothek und eines für die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften.

St. Petersburg, den 13. Febr. 1817.

Hofrath S o h n, Censor.

Perno Församlings äldsta historia.

Perno Socken som ligger i Kymmenegårds län och Kymmene härads, gränisar i Norr till Mörskum och Lappträsk socknar, i Öster till Pyttis, i Väster till Borgå, samt i Ödder till Finska viken.

Deß beqvämliga läge wid Sjökusten, och emellan de gamla städer, Borgå och Fredrikshamn samt sedermånga Lösser, har gjort Socken mårtvärdig. Att åt minnet förvara deß öden, är af sigten med närvarande afhandling.

Men wid den brist på urkunder som i allmänhet åtföljer Finlands äldsta historia wore det utan ändamål att vilja framställa denna församlings första öden, då man blott igenom gifningar måste leda sig fram. Hårtill hör att bestämma hwilka folkslag varit deß äldsta inbyggare, samt att beskrifwa deras politiska författning seder och bruk, hwilket företag öfverlemnas åt den som i en framtid torde författa hela landets historia.

Swad med säkerhet kann sägas är att orten i forna tider warit bebodd af Finnar och kanske förut af Lappar. Detta är bewisligt ej allenast af det man i allmänhet känner af Finlands äldsta historia, utan ock af flere namnhärledningar, och ålderdoms lämningar som förekomma inom Sotnen. Att Församlingen nu mera är alldeles swenskt, så att knapt 20 bosatte Finnar förekomma, bör i förband anmärkas.

Öfver bland namn som äro fullkomligt finska eller af finsk härkomst räknas följande: Härkäpää (Orhufwud) en stor by uti skärgården, Pitkäpää (långhufwud) en by belägen $\frac{1}{4}$ mil ifrån Kyrtan, Kärpää (letatt) Carflax (Carwilar), Serkilax (Serkilari) Carssalo (Carwisalo), Terwike (terwajoki), samt Hirssalo (hirlwisalo, elgön) en obebodd ö, där ännu i förra århundradet funnits elgar, att förbigå flere andra hwilkas namn mer eller mindre blifwit formade efter den swenska dialecten. Dessa byar torde således wara mycket gamla, och emedan de alla äro belägna wid sjökusten, då twertom de byar som förra Swenska namn, alla ligga uppe åt landet, bör man sluta att den öfra delen af Sotnen först i Swenskarne's tid blifwit odlad. Det war också naturligt att då belågenheten ej gaf någon orsak till twist emellan inbyggarena, man alltid walde sjä

kusten till boningsplats ej allenast för fiskeriernas skull, utan ock såsom beqvämligast, då inga wågar och broar funnos i landet.

En besynnerlighet förtjenar att anmärkas i afseende på de Swenska bynamnen, hwilka till en stor del sluta sig på o m t. ex. Gislom, Hardom, Embom, Dr ombom, Hopom, Mickel spiltom, Tetom, Eskilom, Haddom m. m; Hårtill torde orsaken böra sökas, dels i den gamla swenska Datif ändelsen, dels i några egenheter af Nyländska dialecten hwaraf allmogen wanligen betjenar sig.

Ibland forntidens märkwärdigheter förtjenar isynnerhet att nämnas: Zumala berg och de så kallade Gättetasten. Det förra är ett berg, ungefär 70 a 80 fot i tvärlinea, beläget wid sjön $\frac{1}{4}$ mil ifrån Forsby bruk. Traditionerne förtälja att detta berg warit helgadt åt hedningarnes Gud, åt hwilken man här offrat; men här om kan nu mera ingenting med wisshet sägas. Ramnet, och en i sjelfwa berget rund swarfwad källa, som ännu wäcker upmärksamhet, gåfwo utan twifwel anledning till denna formodan. Den är nästan 4 aln djup, 2 $\frac{1}{2}$ aln i diameter uptill, och till större delen upfylld med watten som dit samlas ifrån den högre delen af berget. *) Gättetasten som entligt de

*) Följande händelse, hwarom en man som bodde

flestas mening äro lemnningar efter Lapparnas boningar, förekomma på flere ställen, såsom på Jumala berg, på Statholmen, på berget wid Forsby, samt wid Jdla m. fl. utan att de kunna lemnas någon vidare uplysning. De bestå af några hundra större och smärre stenar upfastade på hvarandra, och hålla i omkrets 12 a 15 alnar; men huru höga de varit kan ej bestämmas emedan alla äro till en stor del nedfallne. Då alla af dem här finnas äro belägna nära sjön eller där sjö fördom funnits, skulle man kunna tro, att dessa jätteskäp varit kunilningar eller kännemerken för sjöfarande; men då de äfwen förekomma upp åt landet, tyckes denna förmodan af sig sjelf förfalla.

Att wattenet fördom stått högre än nu kan af flere omständigheter bewisas. Den omnämde källan på Jumala berg, har endast genom wattenets brusande kunnat tillkomma och på sjösidan synes lika-

tätt wid berget, berättat, skall hafwa tilldragit sig för ungefär 20 år sedan: tre Finnar (i fr ån *Euopio*,) hafwa kommit att fråga efter denna källa, och då man wisat den, upstigit med stänger och rep i hopp att därifrån upphemta en skatt, som trollen enligt deras tanka i gamla tider dit samlat. Ingen skulle få wara åskådare till företaget; men då de derpå arbetat ett par dagar, och ej funnit något annat än en stor sten som legat på botten, hafwa de lemnat arbetet.

som trappor, hwilka genom wågornas swallande blifwit afnötte, i den mohn wattenet fallit. *) I Reuso måssa (hwarom framdeles) som ligger mer en 30 alnar öfwer Hafsytan, har man ännu för några år sedan upwisat en stesköl. — Idlar gård som blifwit skattlagd för idfisket i wiken, äger nu mera ingeu wit, sedan den uttorkat, och blifwit förwandlad till ångsland. Man upwisar ännu stället där fordom skiepp och båtar blifwit bygde. Wid Blybergs hemman finnas lemmingar efter boningsrum, där i 16de århundradet en Wildeman bodt. Konung Johan den 3dje skänkte detta ställe till Arwid Tönneson (Wildeman) och kallar det: den under Blybergs liggande holmen **). Nu är denna holme alldeles förenad med fasta landet, och blott höst och wår under stark uppsjö därifrån skild. På en ång där sjö förut warit, stå ännu pålar qwar efter kassior eller ett slags fistbragder. På ett berg

*) Allt hwad här blifwit sagt om Jumala berg och Källan, äfwensom det följande, har mycken likhet med hwad Dalin i sin Sv. Rikes historia I Del. p. 8 anför, om flere ställen i Sverige.

**) Detta Konunga bref finnes in Originali ibland handlingarne på Segersby Rusthåll dateradt d. 23 Febr. 1572.

För att undwika widlöftighet affskrifwer jag ej de mindre betydliga Konunga bref som torde förekomma, utan citerar blott hwar de finnas.

wid Sammelby synes åfwen 2ae af watten forme-
rade ingröpningar, utom på flere andra ställen
som mer eller mindre kunna bewisa att denna
Sösten i forna tider mera än nu, varit rik på
wain och sjöar.

Wid Christendomens införande i Finland be-
gynner landets mera säkra historia. Denna tidpunct
infaller år 1156 eller 57, då Swenska ko-
nungen Eric 9de kallad den helige, efter flera
af Påfwen och Prästerne stedda påminnelser, med
en betydlig Armee angrep Finland i tanka att om-
wända deß inbyggare, som hittills varit wilda hed-
ningar, till den Christna läran. Landstigningen
stedde nära Åbo, hwarefter Swenskarne utbredde sig
mer och mer åt Öster, ända till Kymmene ålf.
Sannolikt är detta orsaken att Ryland ågt och än-
nu öger Swenska invånare, ehuru det åfwen är
möjligt att Swenskar ifrån Åland redan förut ned-
satt sig där; men om Perno redan wid denna tiden
erhållit något betydligt antal inbyggare, eller om
Gudstjenst där blifwit hållen, är obekant. Ungefär
ett hundrade år sednare eller år 1249 då Birger
Jarl intog Finland, och ännu mer femtio år der-
efter under Torkel Knutsons tid, torde för-
samlingen hafwa erhållit en större tillväxt. Den
nutwarande kyrkan uppgifwes wara bygd år 1250
under Birger Jarls tid, hwartill ett dokument som

förvaras ibland kyrkans handlingar, gifver anledning. Det lyder sålunda:

„Extract af ett document hwaras originalet finnes på Malmgård. En Adelsman ifrån Skottland, benemnd Teet af Pernå, tjente Börje Jarl i krig, den tid han intog Sawasthus och Rylandh, under Sveriges krons Å:o 1250, därigenom blef han en artoger man i Finland och lät bygga Perno kyrka i Ryland, och nemnde sochnen och kyrkan efter sitt fäderliga säte Pernå i Skottland. Han förde rödt St. Anders kår uti hvidt fjäll och $\frac{1}{3}$ af fjället åfwan korsat rödt, deruti tre försölfrade stjernor, och ofwan på ett hjorte hustud ned en stjärna emellan hornen. Hans Son het Jöns Teet och war Håkans Fader till Teetom. „Ex vidimato vidi Georg Lagus.“ Man har mycken anledning att twifla om sanningen af detta påstående, ehuru dokumentets autentite ej bör betwiflas, såsom underskrifvit af en trovärdig man, hwilken år 1756 war nådars predikant i församlingen. Ty i de handlingar wi ännu känna om Finlands äldsta historia, finnes ej ett ord här om; twårtom tyckes en af våra största historiografer twifla om Birger Jarl ännu upbyggt några kyrkor, *) och Hattula som anses för den äldsta i Sawastland, omnämnas

*) Porthan. Annot. ad Chronicon Iust. p. 121.

ej för än år 1324. Dessutom är det otroligt att Perno som war Capell under Borgå, skulle så tidigt ägt en så stor och wacker kyrka, då sjelfwa Moderförsamlingen först omkring år 1490 erhöå sin stentyrka. Men det swåraste härwid är, att det åberopade originalet ej finnes på Malmgård, då man likwål skulle med skäl förmoda att ett dylikt Dokument ej så lätt borde förkomma, — ja, det finnes ej en gång någon som kan lemna den minsta underrättelse om ett sådant wärkeligen funnits. Likwål wågar jag ej helt och hållet bestrida dett all sanning; ty att detta Dokument kunnat förkomma är ganska troligt, då efter Grefve Johan Adolf Creus död år 1798 alla papper kommit i oordning, och de wigtigaste först flere år därefter af hans efterträdare blifwit samlade. Dertill kommer att Teetsta famillen är den älstä i socknen — en Teet har warit här Pastor — och Teetsta Famille godset Teetom finnes ännu inom Sotnens område. Men hwad som i synnerhet tyckes bewisa att Teetsta famillen wärkeligen tillägnar sig äran af Perno kyrkas upbyggande, hemtas af Hulpfers Samlingar till en beskrifning öfwer Norrland, 1sta Saml. p. 71. där han ibland Medelpads adeliga familler, upräknan Teetar, af hwilka den första som han säger, skall hafwa upbyggt Perno kyrka. Herr Hul-

phers såsom känd samlare, uptog utan tvifvel ingenting, hwad han ansåg sakna trovärdighet. Jag förmodar således att Teet werteligen upbyggt en kyrka i Perno, som kanhända war af tråd, och att den nuwarande sedermera blifwit upbyggt, alldeles såsom i Borgå där redan år 1327 funnits en kyrka, ehuru man där om ej äger vidare underrättelse. På kyrkotväggen har årtalet warit skrifwit med swarta bokstäfwer, men då kyrkan för 50 år sedan hwitlunnades, öfwerströks detta. — Hwilken wårdslös het!

Man har ännu många sagor om kyrkans bygnad, hwartill hör att den först skulle uppbyggas på en Malm wid Malmgård, men blifwit för sitt obegwämliga läge för skärboerne flyttad till Garflar, samt sluteligen då Jättarne om natten nedrifwit hwad man bygt om dagen flyttad där den nu står. Tordehända hafwa de här boende Finnar, hwilka ännu ej woro rätt öfvertygade om sin nya religion, lagt allehanda hinder i vägen för kyrkans bygnad, eller också ligger en annan historisk sanning därunder förborgad, så wida det är möjligt att den af Teet upbygde kyrkan stod på en Malm som låg tätt wid hans gods Teetom, och att sedermera då Creuttska familjen begynte utmärka sig, en ny kyrka upbygdes wid Garflar eller där den nu står.

Den älssta underrättelse man äger om Perno

är att det tillika med Sibbo varit Capell under Borgå Moderkyrka. Till Verno räknades då åfwen Lappträsk och Pyttis. Om deras ecclesiastika författning känner man litwål ej annat än att Borgå med sina underliggande Kapeller, enligt en särskild öfwerenskommelse emellan Konung Magnus Ericson och Biskopen i Åbo Hemming (Stockh. d. 22 Sept. 1352), blef förklaradt för ett regalt Pastorat. Utan twisfvel har förut någon twist upstått här om, emedan i ett bref af år 1351 Konungen säger sig af ålder ågt Jus Patronatus till detta Pastorat, och på ett annat ställe, att det först af Biskop Hemming, på Konungens entrågna begåran blifwit regalt *). Detta må förhålla sig huru som helst, så är det säkert att Konung Magnus, efter ett olyckligt krig med Ryssland på hemvägen besökte Padiis Kloster i Lifland, och skänkte detsamma Jus Patronatus till ofwannämnde församlingar (brefwet dat. Hapsalå d. 26 Febr. 1351). För att hertill erhålla Biskopens tillåtelse, har Konungen varit

*) Detta samt hwad vidare anföres om Padiis bröderne är hemtadt af Pauli Justen Chronicon Episc. Finl. annotationibus etcet. illustratum, praeside Henr. Gabr. Porthan, samt Tidningar utgifne af ett sällskap i Åbo år 1785.

tvungen att löfwa till ersättning inrätta 2ne nya Canonikat, nemligen i Tessio uti Pyttis Socken, samt Perno, som åfwen torde hafwa blifwit verkstådt. I detta bref öfwerlemnar Konungen till dem samma magt han sjelf förut ågt att tillsätta skickliga lärare, och bestyra em Församlingens bästa, som rätt och billigt är, samt att upbåra Pastoral inkomsterne. Han säger sig hafwa gjort detta af kärlek till Gud och hans heliga Moder, för Konungens, hans gemåls, förfäders och barns själars salighet och lisa, samt för de trogna tjänster som detta Klosters Abbot ofta bewisat honom och riket, ehuru man ej känner wid hwilka tillfällen de gjort sig förtjente af detta beröm? —

Sedan Padis bröderne genom en ytterligare Konunga försäkran af samma år, blifwit befastade i sin rättighet till bemålte Söknar, tillträdde de straxt styrelsen öfwer desamma. En af deras Medbröder skickades alltid såsom Vicarius eller Capellan att förrätta Gudstjensten och upbåra inkomsterne, af hwilka han war skyldig att till klostret öfversända allt hwad till hans eget underhåll ej åtgick. Dessa inkomster skulle bordt utgöra 50 mark, men hwaraf, enligt Munkarnes klagomål, de ej erhållit mera än 30.

För att wara mera säkre i besittningen af sin

förlåning, sökte de stadfästelse af de följande Konungarne Eric Magnusson, Albrecht och Eric af Pommern; hwaremot äfwen Biskoparne förnyade sina påståenden för att conserwera sin rätt. Likwälingo de ej ostörde njuta denna Konungarnes nåd; ty då de egendmar som till ersättning blifwit anslagne till Canonicater, under Kon. Albrechts tid igenom Riks Rådet Nils Thureson (Bjelke) och Håfwidsmannen på Wiborg Euno Håkanson, blifwit till Konungen indragne, tyckte sig Biskoparne äfwen åga rätt att återkalla sit samtycke till den förlåning bemålte Bröder erhållit. De inskränkte således deras rättigheter till den grad, att Munkarne blott erhöles öfwerinseendet, men sjelfwe tillsatte de Präster som skulle besörja om det andeliga och werldsliga. I Perno insattes en Herr Anders af Perno kallad, om hwilken man ej känner något widare, samt efter honom en Johan Ambjörnson Gram som i 12 år skall hafwa förestått församlingen, och under hwilkens tid klostret förlorade ännu flere rättigheter. Men på Konung Albrechts och flere betydande personers föreställningar, lemnade Biskopen åter till widare klostret sina förlorade rättigheter, och flyttade Johan Ambjörnson till Hattula Pastorat i Sawastland. År 1412 sedan Biskop Magnus Sawast tillträtt sit biskops

ämbete upptäckade tvisten änyo, då han skilde dem ifrån all besättning, så att de slutligen och det efter många fåfånga föreställningar endast fingo emottaga Emörupbörden. Men för att en gång göra slut på detta långvariga tråto ämne, beslöt samma Biskop att med 100 Riksdaler återlösa af Pades *) Bröderne all deras föregifna rätt till berörde socknar; hvar till äfven tillfälle snart uppades. Drottning Margareta som förenat de tre Nordens riken, i samråd med sin Medregent och efterträdare Eric af Pommern skänkte 300 Mark till Åbo Domkyrka såsom underhåll för en måffa hwilken hwar dag skulle hållas (till Guds, Jungfru Mariae och St. Henrics ära) för deras Föräldrars och wänners själar. Men då penningar hertill fattades, lemnades Pades Socken till underpant, med det wiltor, att sedan de af bemålte Socken upburit denna summa, borde socknen åter tillfalla Kronan. Om nu redan år 1429 dessa penningar influtit eller om de blifwit på annat sätt godtgjorde är obekant, men det är säkert at de omtvifade socknarne med dessa penningar då blifwit inlöste, och

*) Pades war ett befäst Cistercienser Kloster, stiftadt år 1281, ej långt ifrån Nevel och upbyggdt 1317. Under Kriget emellan Sverige och Ryssland blef det år 1561 af de förstämmde eröfradt. Nu ser man där af blott ruiner

satte under Biskopens i Åbo inspectien, hvarunder de intill reformationstiden orubade förblifwit. Måssan fartsattes likwäl igenom pastoralierne.

I afseende på tiondens betalande gjorde man denna tiden skilnad på Carelska och Helsinges häradet. Till det sednare hörde hela Ryland såsom en Colonie ifrån Helsingeland, och skulle enligt öfwerenskommelse emellan Biskop Benedictus och inbyggarena betala Biskops tionden sålunda att för hwar man eller qwintön som fyllt sina 7 år, skulle årligen betalas en mark smör. Men sjelfwa inkomsten till den som frestod församlingen, hwilket kallades Matskott, bestod af 10 lb smör af hwar hemmansägare jämte andra persedlar såsom: bröd, tort kött och fisk. De öfra Sotnarne hade ett annat betalnings sätt. I likstol betaltes i Ryland för en fullwäxt 5 öre, för en 12-15 års 2 öre — ifrån 7 till 12 års gammal 1 öre — för barn som kunde tala 2 örtug, för mindre barn efter behag, men om det hade erhållit något arf, skulle fulla likstolen utfalla. *) Allt skulle wara betalt wid St. Henrics fest, om man wille undfly att

*) I Finland och deß Inwånare af Råhs p. 34. framställes detta något annorlunda. Jag har följt Herr Cansli Rådet Porthans uttalande.

uteslutas ifrån församlingen. (Bist. Hemmings
bref dat. Borgå 1360. Justen
Chron. p. 266 och 267.)

Några krono utskylder betaltes ej i början,
förmodeligen för att låtta Swenskarne's insteg i landet;
men under Birgel Jarls tid upkom den sed att in-
byggarena betalte någonting af Jordens aftastning
eller ock bostap, hwilket Kon. Eric af Pom-
mer n förvandlade till penningar, hwartill åfwen
lades skyldigheten att underhålla och bygga Slott
och kongsgårdar.

Wid den allmänna skattläggning som på
denna tiden öfvergiot landet torde åfwen någon rät-
telse wid socknarnes indelning hafwa föregått. Ge-
nom öfwerhetens och flere privatas bemödande up-
fördes många kyrkor, och redan år 1422 samt
1452 omnåmnes Pyttis, wid hwilken tid åfwen
Perno torde hafwa blifwit en särskild församling.
Lapträsk war ett gemensamt Capell för dem
begge, såsom man finner af ett konunga bref, co-
pieradt i Lapträsk gamla Ryrkobot*), och
widimeradt af Nicolaus Laur. Nyköpensis
Episc. Wiburgensis och lyder sålunda:

* (Matricula ecclesiae).

„Wi Johan then tredie med Guds nåde Swe-
 „riges Götes och Wendes konung, Göre wetherligt
 „at efter thet wy hafwe förnummit at Lappetråst
 „Cappelgåldh uti Perno och Pyttis Sochner i Bår-
 „go låhn, är långt belågit afflides ifrå Prästegår-
 „darne, Så at wåre Undersåther, som her boendes
 „åhre, icke blifwer så försörgde med Guds ordh
 „Sacramentsens bruk och annan tilbörlich tjänist af
 „theris kirkioherdar, såsom med rätta skee borde,
 „Hwarföre wy nu hafwe för godt anseedt att sam-
 „ma Lappetråst Cappelgålds skall her efter ware
 „och blifve En Prästegåldh för sig sjelf med the
 „tuhundrade bönder som ther under liggia. Och
 „hafwe nu fördenskuldh af gunst och nåde undt och
 „confererat, som wy och nu med thette wårt opne
 „breef unne och conferere thenne wår troo Underså-
 „the Herr Peder Johannis förre Lappetråst Cappel-
 „gåldh, och nådigt efterlåtit honom till hjelp och
 „årligit uppehålle fem pund Spannemål af Lyen-
 „den och klockare kappen som i samma Cappelgåldh
 „årligen falle kan. Hwarföre bjude wy Edher
 „trogne Undersåther och Dannemån alle som i
 „ofta:de Lappetråst Cappelgåldh byggie och boendes
 „åre at i anamme och bekänne förde Hr. Peder
 „för eders rätte kirkioherde och Lårosfader, utgöran-
 „des honom wålwilligen Tiende Lykastool och hwad
 „annadt mere såsom i tillförende edhers kirkioherdar

„till uppehålle och underhåldh efter en godh och
 „christelig sedwane plåge och plichtige åro at utgöra.
 „Han skall theremot ware förplichtadh at förkunna
 „för edher Guds rene och klare ordh, utan all wrång
 „bylårdom eller mennisklighe dicter och påfunder,
 „efter sitt ytterste och bedste förståndh som Gudh
 „then Allmechtige honom förlånt hafwer. Och el-
 „liest i alle måtto så förestå Edher uti sitt kall
 „och Embethe som han ther in för Gudh of och
 „hwar Christenn man will och kan till swars wa-
 „re. Ther i trogne Undersåther och dannemån alle
 „måge wål edher esterrätte. Wi förbjudhe och här
 „medh kirkioherdarne både uti Perno och Pyttis
 „sochner sampt alle andre som för wår skuldh wele
 „och skole gøre och låthe at gøre för;de Herr Peder
 „hår emot något hinder eller förfångh, wid wår
 „ogunst och tillbörligit straff. Schrifwit på wårt
 „kongl. Slott Stockholm then 15 Septembris
 „Anno 1575.

(L. S.)

I. R. S.

Att Perno åfwen som hela Finsta skärgårds-
kusten i älsta tider ofta varit utsatt för
härjningar af Ryssarne, är att förmoda, hålst
den gamla historien ofta omtalar deras infall i Ry-
land; men de krig som fördes i slutet af 15de och
början af 16de århundradet och isynnerhet parti-
kriget emellan Kon. Sigismund och Carl
9de hade utan twifwel ett större inflytande på
församlingens tillstånd. Af våra betydande
Soknemän höllo Wildeman och Boije med
Carl, då Lars Wärtenson Creutz så-
som twån till Fleming och Hertigens motstån-
dare blef halshuggen i Wiborg år 1599. Hån-
delsen är för öfrigt af historien nog bekant, och
således ej nödig att widare omnämna.

En tilltagande folkmängd då ågoras gränso-
r annu ej woro någa bestämde, skulle nödvändigt
hos hwarje egendoms ägare wäcka omtanke för sin
tillhörighet. Man hade wäl allmänna råder, hwar-
på man åfwen under 16de århundradets hemmans-
syner beropade sig, men desse woro ej så säkre och
ej så noga utstakade att icke de utan fara kunde
öfwer-rådas; Ekogarne woro desutom widlöftige,
men skonade; oafså icke. Att detta torde gifwit
anledning till de processer som redan denna tiden
 varit emellan intwänarne. — Man samlade, och
uprättade de gamla eller om sådane fästades uppgift

nya råder, dem man utmärkte med tolf stenar, af hwilka rådbref några ännu finnas qwar in originali på flere egendomar. Det älsä här funnits är af 1448 utgifwit af Carl Matsson Håradshöfdinge i Borgå Län, och angår en träta emellan Forsby Gammelby och Garpgård om Fisteriet i Forsby å, tillita underskrifwet af Engelbrecht Jacobson fougte på Wiborg *) och Peder Hornhus af wapen, utom andra. (Detta bref som förnyades år 1554 af Lagman Hindrich Elsson (Horn) till Rantas och 1746 af Håradshöfdingen S. A. Håugberg, finnes i Forsby Copie bok. Ett sednare bref af 1551 utgifwet af Henric Elsson och tillita underskrifwet af Befallningsman i Borgå Län Eric Spåra, och håradshöfdingen Eric Olsson (Rålamb?) till Kiala angår råerne på Forsön och finnes på ofwannämde ställe, äfwen som på Ollas Garpgård.)

Öbland Soðnens älsä egendomar räknas utan twifwel Tétom, Garfwelar, Tjusterby och Jså. Tectom war såsom redan är nämnt

*) Denna Engelbrecht såges i chronicon Episc p. 636, samma år hafwa warit fogde på Lawastrhus. Skulle kanske någon flyttning samma år ägt rum?

Teetsta famillens gods. Den älsta eller Stamfaderen war Hemming Teet som skall hafwa byggt Perno kyrka. Utom en Johan Teet som någon tid varit Pastor i församlingen, nämnes en Mats Mårtensson *), med sin son Majoren i Dorpat Stjerncreutz hwilken skänkt till kyrkan en nu mera förkommen Silwerstål — samt en Esaias, Anders och Petter Gustafsson Theet, om hwilka saknas all vidare underrättelse. I Selångers socken i Medelpad skall denna famille isynnerhet hafwa utbredt sig.

Sarflar nämnes allraförst år 1473 i ett rådbref emellan Sarflar och Pittåpå **), som i synnerhet tyckes betwisa att Pittåpå då varit en större egendom än nu. Med det i nämnde bref förekommande Lappenorenås förstås ej det nuvarande Lappnås såsom en sednare tiders utflyttning ifrån Serflar, utan Lappnor hemman mera ned åt sjösidan. Sarflar beboddes då af Lars Matsson som ännu lefde år 1490, och i Creuckista famillens stamtafsla antages som Stamfader. Hans Son Knut Larson war gift med

*) Han war gift med Aletha Pehrsdotter se: Stjernmans Adelige Matrickel Stjerncreutz.

**) Finnes på Sarfwelars in originali på ett ottondedels arf

Brita Larsdotter som lefde Enka år 1540. Deras son Mats Knutson antages af G. Stjernman såsom Stamfader, och war Slottslofwen i Wiborg g. m. Bengta Lydikes dotter till Kråk och Storgård, och förde ett nedhängande antare och på vänstra sidan en seruddig stjerna, som också fördes på hjelmen emellan 2ne wingar. Mårten Matsson deras Son, erhöll sitt adelskap renoveradt af Kon. Johan 3dje 2 Aug. 1569, och war Skeshöfwiidsman samt sedan år 1561 fogde på Wiborg, g. m. Margaretha Jägerhorn, dotter till Bertil och Elisabet Roos. Wi hafwe redan omnämnt det öde som träffade deras Son Lars Mårtensson Creus. (p. 20) Han war 2ne gånger gift Inro med = = = Anrep 2do med Margaretha Arfwidsdotter Wildemann till Gammelgård (nu Willmannsgård) *). Deras Son Ernest Larsson Creus Herre till Garfwelax, Malma, och Casawik, war först Öfwerste för Latwaschus och Rylands regemente, hwarefter han år 1627 then 4de May blef Ståt-

*) Om det första gifter finnes ingenstädes nämnt, utom i Dalins Sw. Rikes historia 4 Del p. 457. Men att han på samma ställe kallad Herre till Ropenhof år så mycket mera orätt som denne tittel först tillföll Creusarne igenom Ernest Larssons gifte med Catarina Hess von Wichdorf.

hållare på Dorpt och dess län, samt slutligen Landshöfdinge öfver Norrlanden, ster och Wästerbotten samt Ståthållare öfver Gessle och Uleåborg. Han blef ihjälslagen af Petter Dufwa och begrafven i Perno kyrka under en wacker gråsten, tillika med sin Fru Catharina Hesse von Wichdorf, Dotter af Hertig Magni råd på Ösel Johan Hef von Wichdorf till Kollberg, Hessen och Ropenhof. Hans Syster Brita blef gift med Mats Fårbus till Jölar, och hans Söner Ernest Johann och Lorents blefwo Friherrar år 1654, af hwilka den förra war Landshöfdinge öfver Rylands och Sawasthus län, men blef år 1674 Riksråd *) och President i Åbo Hofrätt, **) där han dog och begrafwades 1689,⁴ men flyttades sedermera till Perno kyrka. Han är också känd såsom författare af en bok: Lapis Lydius Politicus Amstelod. 1642 120, den han öfversatt ifrån Italieniskan. Med hans Son Ernest Johan som war Åbo Academie Cansler ***) utgick

*) Ernest Johan har äfwen varit Landshöfdinge i Åbo samt sedan i Wästmanland, för ån han blef President. Se Stjernmans Höfdinga minne p. 185.

**) Wid hans intråde höll Car. Gyllenstålpe en Oratio gratulatoria etc. Warmholz No. 7268.

***) Ifrån år 1735 till år 1739.

denna friherrliga gren. Om Lorenz och hans efterkommande förekommer framdeles mera.

Tjusterby skall enligt en hos allmogen gångbar tradition hafwa varit ett Kloster; men utan all anledning. Egendomen är likväl mycket gammal, och äger ännu ruiner efter en stenbyggnad, hvars ålder man ej kan bestämma. Äfwen synas stora men till större delen tillramlade underjordiska källrar. Peder Lille Höfvidsman på Stokholms flott 1483 och 1487 Håradshöfdinge i Mäsko härad var den förste som skref sig till Tjusterby och Ätu hvaraf hans Svärfader Jacob Waldemarsen redan förut var ägare. Hans Son Olof Persson som sedermera blef ägare till Tjusterby var gift med Anna Johansdotter Flemming och hade 2ne Söner Arfwid och Tönne *). Den förra g. m. Anna Frille blef Stamfader på mödernet för Creutsarne, igenom sin dotter Margareta g. m. Lars Mårtensson Creuts. Deras andra dotter Ebbla blef gift med Jacob Stubbe till Bolstad som dog utan arfvingar. Sonen Samuel var gift med Lars Mårtenssons

**) I ett bref af 1551 kallas han Thomas Olofsson till Tjusterby.

Syster Anna Creutz, hwilkas dotter Anna åter blef gift med Samuel Poitz till Poissal och dogo barnlöse. Med Samuels Sonson Samuel Wildeman som dog år 1672 på Gammelgård i torftiga omständigheter, torde denna ått hafwa utgått i Finland. *)

Den sednare Tönne Olsson skref sig Herre till Tjusterbys och Lappträsk. Han war en af de Adelsmän som af Konung Johan 3dje skickades till Ryssland att handla om fred men hwilken bestickning war förknippad med många swårigheter. Första gången war han gift med Helga Swens dotter Clatte och andra gången med Brita Henriks dotter Risbit till Råsegård, i hwilka ägtenskap han hade tre barn, Arfwid, Eric och Henric. Den sistnämnde war Amiral, afwenså Eric, hwilkens dotter med Carin Erics dotter Stålarin blef gift med Hans Stålhanstke till Sjögård och Gesterby (Gerby?).

Den andra Sonen Arfwid Tönneson är så wäl i som utom wår församling mera känd. Han war Ståthållare i Wiborg och Lagman öfwer Kerholms län, under hwilken tid han blef hedrad med flere wigtiga updrag af kronan. År 1595

*) I kyrkoråken skäparne står att kyrkan skulle lemna bårilåde och flockor utan betalning.

blef han utsedd att såsom svensk fullmäktig afgöra gränsefkillnaden emellan Sverige och Ryssland. Såsom Ståthållare i Wiborg war han isynnerhet sysselsatt att förbättra Wiborgs fästningsvärt, hwar- af han åfwen låt upbygga det måsta. År 1609 afhandlade han om freden emellan Sverige och Ryssland uti Wiborg, till Konungens nöje, hwar- före han åfwen begåfirades med många gods i Ryssland fria från årliga utstylder. Utom de egen- domar dem han kände ägt i andra socknar, hade han i Perno, Tjusterby, Willmans- gård, Råse, Forsby, Blyberg m. m. Det är en sägen att Konung Johan den 3de. be- sökt honom på Tjusterby, och förälskat sig i en af hans döttrar, som för att undfly honom, skall hafwa gömt sig i en lada. Hans Fru war Anna Hans dotter Björnram med hwilken han hade 2ne döttrar neml. Brita som blef gift med Nte Swanteson Stålarin, hwilkas dotter Anna blef gift med Clas Rålambe, samt Ebba g. m. Håradshöfdingen Måns Palm.

Jens skall enligt några påstående fordom hafwa varit ett Fiskare torp under Tjusterby. Några handlingar här om har jag ej sett, och tror mig också med stål kunna betwifla detta, såvida Jens betwifligt är en af våra älska egendomar. Ty redan i början af 1500 talet stref sig Lars

Olofson g. m. Anna Anders dotter Grubbe, till Jsnås. Han war en af de första, som under den förföljda Gustaf Wasas fana swor sin trohetsed, då denne upstod att frälssa sitt fädernesland ifrån Christian 2dras tyranni. Hans Son Hans Larson Björnram till Jsnås war Håradshöfdinge öfwer Borgå län, och under denna tid mycket sysselsatt att utreda allmogens ärender. Under kriget med Rykland erhöå han ofta updrag af Konung Gustaf 1sta att besörja om truppernas lifsmedel, och andra, till krigets utförande nödiga saker. År 1550 blef han med några andra sändad till England att affluta en handelstractat i affigt att undertrycka Lybeckarne. År 1568 blef han Gouverneur öfwer hela Finland och året derpå befallningsman öfwer Wiborgs flott och stad, jämte däröfkring liggande länar. Samma år blef han Amiral öfwer Flottan, hwarefter han kryssade omkring Narwa och år märkwärdig däråf att han tillika med Claes Christerson Horn öfwertalte Staden Rewel att gifwa sig under Sverige, hwarigenom Swensarne erhöålo det första insteg i Lifland. Han upförde sig äfwen tappert såsom Amiral emot Danskarne, och war 2ne. gånger sändad såsom sändebud till Zar Iwan Wasiliowitz i Rykland. Hans födelse och dödsår är obekant. Sitt ägtenskap med Ingrid Rils-

dotter Boye hade han tre barn af hwilka Anna blef gift med Arfwid Tønneson Wildeman, (p. 27) Brita g. m. Jöran Hindrikson Horn till Kantas, samt Margareta gift med Mårten Nilsson Boye eller sin kötsliga Morbror.

En Broder till Hans Larsson war Andreas Larsson Bureus*) som under liturgiska omwäsendet i Konung Johan 3des tid gjorde sig känd såsom den hwilken ej allenast först förrättade mässan på latin, utan ock här till öfwertalade sina medbröder. Han blef dertfore utnämnd först Biskop i Werid och sedan Årte Biskop. Död 1591.

Igenom Mårten Nilsson Boyes giftermål med Margareta Björnram torde Jönås tillfallit Boyarne, som efter denna tiden skrefwo sig till Jönås. Deras Son Eric blef gift med Anna Horn till Kantas som war enka efter Lars Flemming och hade en dotter Anna Flemming som sedermera blef gift med Erics Eufin Claes Boye, Son till Jöran Nilson Boye, denna namntunniga frigare som under Carl den 9des tid tjentade i ensta Kronan. Claes Boye begrafwades i Werno Kyrka år 1652.

*) Han fallade sig Bureus efter sin Moder som war af den adla Bure släkten.

Om de öfriga egendomår och adliga slågter som i äldre tider florerat i Perno, har jag ej kunnat erhålla någon fullständig underrättelse; hvad som kan vara kändt må likväl i kårthet anföras.

Den gamla adliga *F i n k e* slågten skref sig till *P e r n o* af hvilka *Gustaf Gøddriks son F i n k e* var ståthållare öfver Finland; *) men om denna slägt skref sig till hela socknen, eller om någon af egendomarne förde detta namn, är obekant. **)

Afvenså twet man att en *K a r w o S n g i w a l s s o n* Riddare och Fogete i Finland, ågt några gods i *P e r n o*, dem han på Trefaldighets Söndagen 1363 skänkte till Åbo Domkyrka, men till hvilken famille han hörde, och hvilka de godslen varit är obekant. ***)

En *A r w i d D l o f s s o n* skref sig år 1551 till *G a m m e l b y* men ehuru det nuvarande

*) Måne det ej vara ett mistag då Herr Stjernman i sin Adelige Matrikel No 58 Adelsmän, säger att Henrik Råf varit g. m. Elisabet Gustafs dotter *F i n k e*, och No. 98 att hon varit g. m. dennes Fader *Eric Anderson* till Sjölax?

**) En Fru Catharina *F i n k e* ätte Thomas Jönson Stark till Jerby Se: Warmholts Bibliot. Sw. Goth. No. 3333.

***) Brevet finnes aftryckt i Chron. Episc. edit. H. G. Porthan p. 262.

Gammelby långt förut eller år 1445 existerade, torde därmed böra förstås det nutvarande Willmansgård som i jordeboken och i gamla kyrkoböcker kallas Gammelgård. Namnet Willmansgård torde det hafwa erhållit af Willmännerna som i mer än 100 år bebott denna egendom.

Terwike har jag funnit första gången nämndt år 1587 då en Per Poitje skref sig till Terwike. Eljest bör det anmärkas att sjelfwa stamgodset fordom ej varit Terwike utan Poitjas eller Poisala hemman, hvarifrån Säteri friheten blifwit flyttad på Terwike. Däraf kommer att Pois släkten som i ålsta tider innehade denna egendom, skref sig förut till Poisala. Olof Pois blef redan 1463 adlad, och Wärten Pois Capitaine samt sedermera Glous hauptman på Jama introducerad år 1638. Huru Terwike sedermera må hafwa kommit ifrån denna släkt är mig obekant, men ungefär wid samma tid finner man Catharina Guthrie Roberts dotter till Hummelfund, Terwik och Pereniemi, som war gift med Öfversten Johan Robertson Lichten, hwilkas son den namnkunniga Grefve Robert Lichteone sedermera ägde och bodde en tid på Terwike; om hwilken framdeles mera.

Sarfsalö beboddes år 1590 af Hen-
rik Olofsson Ekeshytte hwarefter i början af
17de århundradet en Sabelhjerta blef ägare
af Sarfsalö.

Sälar finnes ej nämndt, förrän år 1620
då Mats Forbus skref sig till Sälar, om
hvilken slägt framdeles mera förekommer. Endast
Råndemannen Per Olofsson nämnes 1551.

Degerby, Fansnäs och Ruggom *)
woro egendomar som tillhörde Golawitska familjen,
hvilken härstammar ifrån Ryssland, och är bekant
i slutet af 16de århundradet igenom Daniel
Golawits och dess Son Peter. Lasdal
beboddes wid samma tid af Bertil Dufwa.
Sjögård som förut torde hafwa hetat Sjölär
tillhörde Stålhandske släkten.

Edö beboddes omkring år 1640 af Nils
Boye. Wagnås innehades af Arfwid
Roos och Engelbrecht Småpeppar,
förmodeligen någon ståndsperson? —

Churu Forsby är gammalt, kan jag ej
säga hwem det må hafwa tillhört, för än Arfwid
Ednneson (p. 26) i slutet af 16de seklet blef
ägare däraf, hwarefter Forsby förmodeligen ge-
nom Arfwids dotter dotter Annas gifter-

*) Eskil, Simon och Staffan i Degerby omtalas
1550.

mål med Claes Rålamb tillfödd Rålamb-
ska familjen.

Thorsby tillhörde Sabelhjerta,
samt Fasarby och Hårtå på en Huggut.

Serklaf är gammalt. Dess äldsta inne-
hafware jag känner war Daniel Willamson
och sedermera dennes son Bergmästaren Johan
Danielson Probstén. Serlaci Fader.

Rågra andra egendomar och byar nämnas äfven
denna tiden såsom:

Segersby innehades år 1596 af Jöns
Hanson en Lagläsare. Hans Son Mårten
Jönsson till Segersby war Provincial skrifware
öfver Karelen.

Serby nämnes år 1555 i ett Konunga bref
af den 11te Nov. på Borgå prästgård, däruti
Konungen tillerkände Serby hälften i den wid-
löftiga Skog som finnes emellan Serby och Jaskar-
by i Borgå Soåen. *)

Sarpgården tillhörde Willmännerne
och stöttes af deras lambönder Sigfrid Simon-
son och Grels Anderson. Det såldes sedermera
till Marcus Ingerman och Eric Mår-
tenson (?)

*) Finnes på Terwik i widimerad affskrift af Can-
sli Rådet Anders And. v. Stjernman.

Följande byar finnas äfven nämde i början af 1500de talet: Gislarböble, Ruskosti, Andersby, Bergby, Hardom, Rike, Garpom, Haddom, Lawastby, Skinnarby, Hagaböble, Homansby, Kårpå (1448). Blyberg, Gislom Såstråst, Mikelspiltom, Påwalsby, samt Antby Råfsby och Röpbacka hwilka år 1564 stodo i twist med Garflax om råerne, hwaruti Hans Björnram dömde. *)

Några andra herregårdar som nu bebos af Ståndspersoner, hafwa sedermånga tillkommit såsom Ollas, Rykulla, Wäckas m. m. Men om de ännu öfriga byar har jag för denna tiden ej kunnat inhemta några underrättelser, så mycket mindre som ej en gång några gamla jordböcker äro att tillgå, utom hwad här och där såsom extracter förekomma.

Äf öfwannämde upgifter kunna wi göra den slutsats att landet ej allenast warit wäl upodladt, utan ock att en wis wålmåga herskatt. Att adeliga familjer fordom lefwat på egendomar hwaraf en del nu med möda föda sin lambonde, torde förklaras igenom denna tidens inskränkta lefnadsfatt, då landets egna produkter woro tillräckelige att tillfrådsställa meniskans behofwer.

*) Finnes på Garflax.

Men Perno äger ännu en förtjenst som i dess historia ej bör blifwa obemärkt. Med den okunnighet och råhet i seder, som under Medeltidens mörker fjättrade folkslagen, framställer litwål Perno i 15de och 16de Seklet agtningsvärda män, som i den mohn de genom flitlighet och lärdom gagnat sitt Fädernesland, hedra sin socken och fosterbygd. Ibland dessa böra nämnas Herkepeus och Agricola. Den förstnämde med förnamnet Eric skall warit född i Håråpää by, hvaraf han sedan kallat sig Hertåpeus. Hvem hans fader warit är obekant. Tillika med några andra reste han att studera i Wittenberg, där den odödliga Luther war professor, och blef där promoverad Magister. Efter tre års studier återkom han 1551 med Phil. Melanctons recommendations bref till Konungen, hwarefter han blef Rektor wid Åbo skola. Men igenom någon oenighet med sina förmän och Medtjenare, eller såsom han sjelf säger af afund, för det han allraförst infört grekiska språkets läsning i skolan eller också kanske af fruktan att han wore hertig Johan mera tillgifwen än Konung Eric, blef han efter tretton års tjenstgöring därifrån stild. Litwål blef han åter snart ihogkommen, ty Kon. Johan gjorde honom år 1568 till Biskop i Wiborg, där han äfwen dog

den 4de Febr. 1578, och ligger begrafven i Wiborgs Kyrka.

Michael Agrikola war född i Thorsby. Hans Fader Olof Simonson hade varit Fiskare för Serklax, hwilkens ägare tanhända hade någon del i Thorsby. Såsom ung hade han bewistat Wiborgs skola, hwarefter han reste till Åbo och blef antagen såsom skrifware och sedermera såsom Sekreterare hos den gamla Biskopen Mårten Skytte.

Under denna tiden hade han gjort sig bekant med den ewangeliska lärans grundsatser, som igenom Petrus af Serklax *) nit och bemödande redan i en del af Finland begynte utbredas, och blef derföre inwigd till Prästa ämbetet, under det han beständigt öfwade sig i Predikande såwål i Åbo Domkyrka som under Biskopswisitationerne där han bistod den gamle Biskopen. Och emedan han under denna, tid lemnade talande bewis på sina goda natursgåfwor, blef han sticad till Wittenberg att ännu mera förkofra sig i wettenskaper. Ibland 8 Finner som omkring denna tiden studerat i Witten-

*) Denne man war ej Perno bo, och bör således ej förblandas med Probsten Petrus Serlackius på Serklax som lefde 150 år sednare.

berg, stall wår Agrikola år 1539, där blifwit promoverad Magister. Till understöd på sin resa hade han af Konungen erhållit Et. Laurentii prebende i Åbo, utom Et. Bartholomei som Biskop Wärten stänkte honom. Återkommen, blef han, sedan han upwist ett af Luther till Konungen ståldt rekommendationsbref straxt förordnad till Rector wid Åbo skola, hwilket embete han i 10 år eller till år 1548, med utmärkt flit förswaltat, då han på Konungens befallning måste lemna sýsslan. Derpå bistod han Biskopen i dess embete, och förrättade ofta ensam Visitationerne under dennes sjuklighet; och förmodeligen ännu efter dess död som timade 1550. Men då Konung Gustaf den 1ste hade beslutit att dela Finland i 2ne Biskopsstift, blef Agrikola utnåmd att wara Biskop i Åbo och Paulus Justen i Wiborg. Begge swuro Konungen sin trohetsed, men för Agrikola war denna delning ej wälkommen, emedan han som så länge förestått Biskopstjensten och gjorde sig säker om befordran, hertill, såg sina inkomster betydligt förminskade. Han gaf också sitt misnöje tillkänna i det han höll sin första intrådesmåssa såsom Biskop med Påfviska ceremonier, ehuru han för öfrigt war ganska nitisk i sitt embete. Sedan han tre år warit Biskop blef han af Konungen tillika med några andra

sticad till *M o s c a u* att bilägga de oroligheter som begynt utbryta, och det berättas om ett nog löjligt samtal som på Zarens befallning då blifwit tillståndt, emellan honom och en Ryss präst öfwer religions saker, men om hwilkets sanning man har orsak att twifla. Då han samma år återwände ifrån sin bestickning, har han hastigt sjucknat in på wågen, och död uti en by *R y r o n i e m i* *) i Rytkyrka Staden, eller såsom andra säga uti *C e t w a s t e b y*, i *E u r a p a*, och blifwit begrafwen i *Wiborgs* domkyrka. — Han är isynnerhet namnkunnig därpå att han war den första som begynte arbeta på Finska språket, i det han för sina landsmän öfversatte hela *R y a T e s t a m e n t e t* och *D a w i d s P s a l m e r*, hwilka med stor swårighet blefwo tryckte i *Stoekhholm*. Dessutom har han författat några kyrkopsalmer, och öfversatt på *Swensta Wisby Sjödrätt*. Hans Son *Christian Agricola* Biskop i *Revel* blef år 1584 adlad af Konung *Johan 3dje* och hans

*) Hurumida dessa bynamn ännu äro bibehållne, har jag ej haft tillfälle att ersara; utpå *Подробная карта Россійской Имперіи* finnas de ej uptagne.

Sone = Söns Sone-son S wen adlades å nyo 1686 och kallade sig Leijonmark. *)

Att en Lars Knutson varit den första som läst Messan på Svenska i Åbo Domkyrka, är bekant af Biskop Justens Finska Biskops Krönika; men om han varit hemma ifrån Garflar eller Sawolar kan ej med säkerhet afgöras, emedan i de twänne Manuscripter som ännu finnas af berörde Krönika, det ena har Garflar, det andra Sawolar.

Att uppräknas Församlingens äldsta kyrkoherdar är svårt, af brist på anteckningar; men jag vill likväl nämna hvad jag här om funnit. Herr Anders af Perno, och Johan Ambjörnson Gram hafwa redan blifwit omtalte såsom de äldsta man känner (p. 14) År 1442 omtalas en Laurentius Sködda (Skytte?) såsom Curatus (Capellan eller den som förestod kyrkowården) i Perno. Sedermånga känner man af en anteckning i kyrkans gamla inventarii bok att en Johan Teet varit kyrkoherde och stänkt en altarduk,

*) Hvad jag anförde om Agrikola, är af många redan afhandladt men jag har ej trodt det böra uteblifwa i en historia om Perno.

men på hwad tid, finnes ej anmärkt. Kyrkoherden Michael understref År 1593 Upsala mötes beslut, och lefde till År 1642, men man känner intet vidare om honom. Utan sammanhang med det föregående må omnämnas att då kyrkogålfvet år 1812 reparerades, blef under Altaret funnen en barnlittfista med inscription: Michael Hieronymi obiit 1626. Barnet syntes wara alldeles friskt och swepningen ostuod. —

I hurudant tillstånd återbruket varit, kan af inga härwarande handlingar utrönas. Fiskeriet tyckes mycket hafwa sysselsatt Sotnens inbyggare, och kattsor omtalas redan för 300 år sedan, såsom allmänt bekanta fiskbragder. Den tid då Pyttis hörde till Perno, war hälften af laxfisket anslagit under B i s t o p e n i Åbo. Lax och ål blefwo åfwen fångade wid Forsby förs. De öfriga fisksorter torde hafwa varit desamma som ännu fångas inom socknen.

Qwarnar funnos i R u s t o f f i och G a m m e l b y redan i 15de århundradet; åfvenså omnämnes år 1694 att på Segeröby *) funnits 2ne

*) I ett skattnings bref, som förwaras på Segeröby.

obrukbara qvarnar hvilka utan tvifvel i äldre tider varit i gång. Nu wet man ej en gång hwar de kunnat finnas, om ej wid Högmalmsbäck? — Men hvad som i ynnighet förtjenar anmärkas är att ett Silfverstreck blifvit upfunnit och upbrutit i Perno. Första proffvet häraf blef gjordt till en kalk med paten som förärades till Perno kyrka. På kalken som sedermera blef bortstulen, stodo graverade namnen Arfe Ednneson och Anna Hansdotter, hvaraf man ser att det stett på Wildemans bekostnad. Att detta Silfverberg legat wid Forsby, slutas af inscription på Paten som ännu är i behåll och lyder sålunda: Detta Gul och Silf är första probet af berget i Forsbyn, uti Pärno sockn utbagit kyrkjan till Guds ära gifvit, samt med kalken som hertill lyder 1612. Men hwarest detta berg varit beläget kan ingen numera upvisa, emedan det silfverstreck som år 1753 upfans och upbröts, enligt de denna tiden förda protocoller, varit förut alldeles okändt och oarbetadt; ej eller har man då oagtadt all använd möda kunnat uplåsa hwar den i äldre tider bekanta Silfverådran funnits. Gammalt folk hvilka jag här om frågat, hafva berättat sig hafva hört af sina föräldrar, att ett Silfverstreck funnits

på F o r s ö n eller R y s s ö n, men att svenskarne wid Krigets utbrott emellan Sverige och Ryssland i början af 18de århundradet, skola hafwa igenkastat grufivan, och så betått densamma att fienden ej igenom des upått skulle lofas att qwarstadna. Sådant är troligt.

Perno Församlings Historia ifrån år 1643 till närvarande tid.

Sedan kyrkoherden Michael år 1642 aflidit, blef Zacharias Johan Stachaus såsom socknebarn ty han war född i Hårkåvåå wald till Pastor i Perno. Wid sitt tillträde höll han den första ordentliga Sockenstämma, (då Riksrådet och Amiralen Friherre Lorenz Creus (p. 25) blef wald till kyrkans föreståndare), samt inrättade en ny inventariibok, däruti ej allenast kyrkans då warande eller tillkommande egendom skulle uppteknas utan och Kyrkans gamla inventarium uti alla sina clausulis oförändrad, till ett antiqwitet efterkommande till underrättelse, intagas, såsam orden där lyda. Denna bok som ännu finnes qwar, och förwaras ibland kyrkans handlinger, har wid närvarande historias författande noga blifwit begagnad.

Då fanns wid kyrkan fyra särstilda förgyllda Silfwertaltar med Paten, en silfwer Altarkanna af 85 Lod, en silfwer flaska och sted, 4 stora klockor i stapeln och 2ne smärre i kyrkan, 3 st. måsings ljustronor, 6 måshakar, m. m. som ej

förtjenar att nemnas. Litwål må ej förbigås kyrkans böcker, som bestodo af några Postillor, en swenskt Bibel en latinsk dito, Finsk och Swenskt Psalterium, LiberCantus och en skrifwen Missalie, hwilken lilla boksamling år 1671 förbrändes med Luthers Cateches och Formula Concordiae. *)

S t a c h e u s war en driftig man som alltid wisade sig nitist för församlingens bästa; men Amiralen **L o r e n t z C r e u t z** hade twärtom, ehuru kyrkans föreståndare, mycket litet tillfälle att sörja för dess angelägenheter. Såsom Riksråd **) och Amiral måste han uppehålla sig i Sverige och Åbo, hwaröfwer han sjelf klagar i sina bref till församlingen. Men hans minne lefwer ännu i de gästwor han som oftast förårade Kyrkan. Han stänkte år 1652 en predikstol som kostade 1000. Daler, och år densamme som ännu finnes. Den gamle predikstolen på hwilken Wildemans wapen finnes måladt nyttjas nu i den Finska Kyrkan. År. 1661 stänkte han

*) Af Silfret har en del blifwit stulet, en annan del under Krigstider förkommit. De omnämnde böckerne äro alla förlorade.

) **Kallas Riks och Hofrätts-Råd i 1655 års stat, och njöt 1500 Dal S. m. Han war den enda som på denna tiden finnes hafw gjort tjenst i Åbo Hofrätt. Se **Börlunds** beskrifning öfwer den Kongl. Hofrätten i Åbo p. 25. 57.

en flocka, ibland de största som funnits — ty den vågde elftva Steppund, och kostade 4140 Daler R. m. utom många smärre gåfvor. Utan tvifvel blef denna flocka stänkt till hans Moders *Catarina Hef* von *Wichdorfs* begrafning, som firades samma år, då hon tillika med sin Man *Landsköfvingen Ernest Larsson Creutz* begrafvades i sin nya famillegraf uti *Perno kyrka*. Amiralen sjelf, som af sin öfverhet nyttjades i flere vigtiga twärf, omkom under en sjöträffning emellan de *Svenska* och *Danska* år 1676. Han tillika med *Amiralskeppet Stora Kronan* som förde 134 *Metallkanoner* och 800 mans besättning, och varit det största som den tiden funnits, sprungo i luften *)

Sarflar hade, igenom honom blifwit en betydande egendom. Han lät fullborda det af hans Fader påbegynta trewånings höga *Stenhuset*, och satte öfver dörrn sitt och sin Fru *Elfa Duwalls* wapen inhuggit i gråsten **). En af nutvarande *Flygelbyggnaderna* åfwen af sten, är ännu äldre, och dess nedre wåning har fordom blif-

*) *Gabr. Gyllenstålpe in publicum emisit panegyricum in honorem Laurentii Creutz 1655. Geoboa Litterata p. 52 och Warmholz No 7272.*

**) Det säges wara bygd år 1619. Tordehånda lades då första grunden af *Amiralens Fader*.

wit nyttjad till stall. I afseende på sina många och betydande egendomer bör han räknas ibland denna tidens rikaste privatmän. Utom *Carflar* ägde han i *Perno*: *Tjusterby* igenom arf af *Wilde man* — *Malmgård* och *Kustski* som han erhöll af *Rönung-Gustaf Adolf* för ett lån af 4891 Daler Lybsta, till kronan; samt desutom *Thorsby* *Degerby*, *Uniby*, *Råfsby*, *Röphäda*, *Fansnäs*, *Tawastby*, *Påwallby*, *Haddom*, *Ruggom*, *Gislom*, *Andersby*, hvilka sistnämnde han tillbytte sig af kronan emot 4 egendomar eller hemman i *Mola* socken, 15 i *Riwinnebb* och 3 i *Rytkyrka* alla i gamla Finland. I *Pyttis* Socken *) lade han stora och lilla *Abborfors* (genom sin Fru hvars fader *General Duwall* hade köpt dem af *Grefve Clas Tott*) *Kläsard*, *Stofors*, *Öster* och *Väster-Rytkjoby*, *Pälajärwi*, *Kungsbble*, *Sippola*, *Lyta-*

*) Han har låtit på egen bekostnad iståndsätta *Pyttis* förfallna Kyrka, som ännu synes af en inscription öfver altarkolonaden i *Pyttis* Kyrka: *Soli Deo honori, illustrissimus Regni Senator Dominus Laurentius Creutz Theita haec et parietes ab ultima ruina sumtibus suis restituit Anno 1671.* Häraf skulle man sluta att en Leet afwen haft del i denna Kyrkans byggnad.

la, Badila, Stogsby, Båtsö. — Desutom hade han egendomar i Hollola, Aftala, Hauho, Lampis, Janakala, Rytflätt, Borgå, och Pitäs, hwartill ännu bör läggas hans moderne gods i Lissland, om hwilka jag ej kunnat inhemta någon säker underrättelse. Med en sådan förmögenhet kunde han äfwen belöna furstligt. Hans Inspector och Bokhållare Gotsman erhöi af honom för sina bewista tjänster och trohet, Råtkö i Borgå Socken till etwärdelig egendom (som ännu besittes af dess efterkommande?). *). Amiral Lorentis porträtt måladt i oljefärg finnes på Garflax. Han hade 15 barn, af hvilka de namnkunnigaste äro Carl Gustaf som war General för lifregementet och dog barnlös, Lorentis och Johan.

Den förjämmande gick såsom Major med Konung Carl den 12te öfwer till Lissland, sedan han förut hemma genomgått de lägre graderne. Då han år 1701 gick att med 300 man recognosera sin fiende wid Plescau, blef han oförmodadt öfverfallen af en talrik Rysk här, men slog sig

*) Ät citera alla de Konungabref och Dokumenter hwaraf detta är hemtadt, anser jag onödigt, då de alla förwaras på Garflax. Igenom hans många barn och efterkommande blefwo dessa egendomar småningon skingrade.

lyckligt igenom. År 1702 commenderade han 7 sqwadroner af lifregimentet wid Elissow. År 1703 blef han af General Rieroth wid Reumarkt utskickad att med 360 man recognoscera, men blef åter oförmodat omringad af fienden. Tio gånger försökte han med swärdet i handen att bana sig väg, förän det lyckades; och emedan detta väckte allmän beundran blef han af Konungen år 1704 gjord till Öfwerste Lieutnant och en månad därefter till Öfwerste. År 1706 företog han åter flere wådliga försök, och tog wid Laskowicz flere Rosacker till fånga. Konungen som ifynnerhet sågnade sig öfwer hans oförsträckt tapperhet, gjorde honom straxt till General Major. Men lyckan wände sig. Med många andra swenska Officerare, blef han af Rysska Generalen Menschikoff tagen tillfånga wid Dni-per, och måste åtfölja Zaren wid des triumf intog i Moscau *) år 1709. Året derpå eller 1710 blef Creutz med 100 andra Officerare hwaribland åfwen war Capiten Wrech sticad

*) Detta är hemtadt af Nordbergs Kon. Carl den 12tes historia; hwad som berättas om hans fångenskap är utdragit utur E. F. Wrechs Historie von den Schwedischen Gefangenen in Rußland und Siberien Soram 1725. 8vo.

till *Elinoz* wid *Wiatka* strömmen i *Siberiska* *Gouvernementet*. 1711 blefwo de sticade till *Tobolsk*, hwarest de inrättade den så namnkunniga *Tobolska Skolan*, där sluteligen 150 personer dageligen spisades.

De woro alla men isynnerhet *Creutz* och *Brecht* anhängare af de så kallade *Pictisterna*, hwilka ofta lemnade dem understöd, ehuru de åfwen med tacksamhet erkände den wälvilja och frukostighet hwarmed de af det kalla *Siberiens* inbyggare emottogs. 1714 blefwo en del af *Officerarena* sände till *Tomsk* 300 mil därifrån, (1459 werst) men skolan fortfor litwål, så att af en *Rubels* månatligt sammanskott, 60 kop. anwändes till hushållet, 30 kop. utdelades till fattiga och för 10 k. köptes wed och ljus. Då hölts skolan i ett rum där utom wården, som war såpsjudare, med sin familie, bodde, *Capten Brecht* en *Underofficer*, en *Soldat* och 8 barn. Men sedan genom inwånarnes frukostighet deras *Capital* öfats, hyrdes ett särskildt hus för 3/4 *Rub.* i månaden. Alla *Officerare* bidrogo i sin möhn att undervisa. Elewerne woro dels deras egna och *Soldaternas* barn, dels åfwen inbyggarenas och däribland 2ne förnåma *Tartarer*. Efter fredens afflutande 1721 uphörde skolan, och de fångna återwände till sin hemort. Åfwen *Carl Gustaf Creutz* återkom och dog barnlös 1728.

Lorenz eller andra brodern (p.47) war innehafware af Sarflax, och känd för sitt nit om bergswerkenas uphjelpande i landet. För att häruti skaffa sig god kunskap företog han år 1662 *) sina utländska resor, besåg de Sariska Bömiska, och Ungeriska bergwerken, Benedig, Rom, och flere Italienska städer, reste sedan till Frankrike och Spanien och återkom 1668, då han blef utnämnd Kammarherre, men hade redan 2ne år förut blifwit förordnad Affessor i Bergscollegium. 1669 Marsskutt på Ambassaden till Pohlen, då han ånyo besökte Ungern och Böhmen. 1673 bitvistade han undersökningen om Redkewari **) silfwergrufwa i Lappmarken. War sedermera ledamot i commissionen om bergswerkens undersökning såväl i Sverige som Finland. Han blef 1675 Landshöfdinge i Westerbotten, 1680 wice President i Kongl. Bergs Collegium, och 1683 Landshöfdinge i Åbo län. Indelningsverket i Åbo och Björneborgs län war en

*) Det war förmodeligen med denna Lorents Creuz som Uno Johannis Terserus gjorde sin utländska resa. Se: Minne öfwer J. E. Terserus af Tengström. p. 173.

**) Redkeware är ett berg wid byn Turpenjour i Lulea Lappmark hwarest 1660 ett Silfwerstreck upfans, som nu mera ej arbetas. Luleas Geografie 3de del. p. 219.

frugt af hans ivertksamhet, och hans goda hjerta framlyser i den dmhet hwarmed han omfattade och understödde Ålmogen under svåra misfårtår. Han var 2ne gånger gift 1mo med Ebba Maria Flemming i hwilket ågtenskap han hade 4 barn, samt 2do med Hedwig Eleonora Stenbock dotter af Riks-Rådet, Riks Amiralen och Lunds Akademie Kansler Gustaf Otto Stenbock med hwilken han hade 10 barn. Han dog 1688 och ligger begrafven i Åbo Kyrka uti Kopparkista *).

Forsby Bruf är af honom anlagdt. Ige-
nom arf, såsom förut är anmärkt (p.32) hade Forsby
kommit ifrån Wildemanska till Rålambska familjen, och
bestod då af 2ne hemman i Väster Forsby, och ett
i öster Forsby som kallades Rygård. De två-
ne förstnämnde föllo sedan i öde, och på det sed-
nare erhöå Herr L:fwerste Åke Rålamb såsom
des innehafware år 1680, såteri frihet. Därefter
sålde han detta tillika med de 2ne ödeshemmanen
till Herr Landshöfdingen Lorenz Creus, hwilken
sedan han låtit uptaga och ansenligt upodla sina
2ne ödegods, begärte och erhöå, jämte Rygård

*) Jämf. Gezelii Biografiska Lexicon. Ifrån an-
teckningar uti en Familie Bibel som förwaras
på Garflax, är större delen hemtadt af det som
här och framdeles anföres om Creus och
Morian.

fåteri af $\frac{2}{3}$ mantal, fåteri frihet åfwen på dessa hwardera bestående af ett halft Mantal *). Straxt wid köpets afflutande hade han begynt här anlåga et Bruf, hwarpå han år 1682 den 16de September erhöåll nådigt privilegium. Detta Bruf bestod år 1692 af en Masugn, 2ne stångjärnshammrar med fyra hårdar, samt stålhammare och manufacturwerk. Men redan år 1698 lades den ena hammaren i åsta, hwarefter nya åden öfvergiå Bruket i det följande århundradet **). Lorenz Creus låt åfwen upbygga en Kyrka i Forsby som ånnu står qwar och kommer framdeles at bestrifwas.

Den tredje brodern Johan Creus årfde Malmgård och Kustofci. I sin ungdom war han rest u'rikes, och antog på samma resatienst på ångelska örlogs Flotten, bitvistade 3 sjöbatalier och befordrades till Capitain. Wid sin hemkomst 1674 Capiten wid Swenska Amiralitetet. 1676 öfwerste Lieutenant wid Finska Landt Dragone Esquadron. 1680 Lagman i Carelen. 1703

*) Datum Helsingfors den 22 Sept. 1684. Axel Rosenhane.

**) Enligt utdrag af Bergmästaren E. Lundströms Project till järnbrukens Bewillning i Hejnola län för år 1801 som finnes på Forsby.

Landshöfdinge öfwer Rylands och Tatwaschus län. Landtmarskalk i Stockholm 1713, och understref år 1714 Ständernas bref till Konung Carl 12te i Bender, där i han anmodas att komma hem. År 1719 Riksråd och President i Åbo Hofs rätt. Samma år den 31 Dec. Grefve. Dog år 1725 *) Första gången gift med Friherrinnan Anna Sparre, 2dra gången med Euphrosina von Treyden **) och hade 4 barn, af hvilka Johan och Swante dogo unga. En Baron Lorens Johanson Creutz är känd såsom författare igenom sin Oratio panegyrica in diem natalem Regis Carolii XII 25 Nov 1695 Holm. 4to. ***)

Amiral Lorens (p. 43) Fäster, Brita Creutz war gift med General Mats Forbus till Jölar. Fadren Hinric Forbus till Jackarby i Borgå socken, kom till Finland ifrån Mecklenburg, men huru han blifwit ägare af Jölar är obekant.

*) Gezelii Biografiska Lexicon.

**) Stjernman i sin Adel. Matrikel har: Sofia von Treyden.

***) Se: Holmia Litterata p. 2. Men ett sådant namn finnes ej uptagit i den mig meddelade Creuttska genealogien. Måne det ej rättare wore Johan Lorenszon?

Mathias Forbus war först Capitaine i Swenskt feld, och blef 1635 öfwerste samt introducerades 1638 såsom Swenskt adelsman*) Han dog 1640 såsom General af Infanteriet, och begrafwades i Mörskum Kyrka (han ägde Mörskum gård). Hans Fru begrafwades 1653 i Perno Kyrka. Begges porträtter jämte några af deras möbler förwaras ännu på Idlar. Ibland deras gåfwor till Perno Kyrka må nämnas ett rött sammets altarkläde som ännu finnes qwar **). Sonen General Major Ernest Forbus ärfde Idlar och war gift med Christina Boye. Han har låtit renovera de 2ne altartaflor i Bas-relief som stå på hwardera sidan om altarfönstret i Perno kyrka, och därigenom bevarat minnet af kyrkans senaste äldsta prydnad. Han dog 167? och med honom utgiick denna ätt. Deras enda dotter Sofia Helena blef gift med öfwersten Friherre Fredric Adolf von der Pahlen som härstammar ifrån Lifland, ***) Kref sig Herre till

*) Stjernmans Adelige Matrifel.

**) - Framföre war fastadt Forbus wapen och bokstäfwerne M. F. B. E. allt af Silfwer; men wid en inbrottsföld för några år sedan blefwo bokstäfwerne M. F. bortstulne, det andra glömdes i brådstan.

***) Den älfsta man känner war Johan v. d.

Duderhof *), och utmärkte sig i kriget uti Lissland, men blef sedermera fången, och förd till Ciberien, där han dog. Om hans Son Fridric Bogeslaus, bodde på Jdlay år obekant, men med sin fru Friherrinnan Brita Magdalena Klingspor (död 1733) hade denne en Dotter Friherrinnan Ewa Sofia v. der Pahlen som blef gift med Grefve Johan Carl Creux Capitaine och Riddare af kongl. Svenska Svärdsorden född 1725 d. 14 Nov. död den 2 Febr. 1788. Deras Dotter Ewa Charlotta Creux. f. 1757 d. 28 Nov. blef g. m. Friherre Rabbe Gottlieb Brede, hvarigenom Jdlay tillföll denna Familie.

Amiral Christer Boye ärfde Jnäs af sin Fader Clas Boye (p. 29) och dog 1681. Hans andra broder Clas bodde på Labby. En Hans Boye till Råse dog 1696. Christina Boye Amiral Christer's Syster som war gift med Ernest Forbus har stänkt till kyrkan ett par stora Silfwer Ljus-

Pahlen, hwars Son Carsten war landtråd i Lissland; och dennes Son öfwerste Lieutnant Johan Carstenson war G. A. v. d. Pahlens fader.

*). Så skrifwes han i Friherrinnan Bredes Stamtafla; Friherre Skytte skref sig förut till Duderhof.

stafkar som ännu finnas qwar. Detta Silfver har hon tagit af sin Swärfaders Mats Forbus lifstifta, men märkwärdigt nog att hon debiterade socknen för arbetslön. *)

Golawitska Familjen utgiåf med öfwerste Lieutnanten Peter Golawits till Degerby, Ruggom, och Jansnås. (p. 32) Han war född på Jansnås 1606 och dog 1673 **). War sånd såsom en from och dygdig man. Till Perno kyrka har han förårat utom annat, en stor ljustrona (under följande Krigstider förlorad) samt en af de måshästar som ännu nyttjas. Bitter blef hans ålderdom igenom sonens J o h a n s elaka upförande, som til den grad wanartades, att han hotade mörda sin egen Fader. Denna oswärdiga son, som af Fadren redan i hans lifstid blef förklarad arslös och oswärdig att heta hans barn, blef år 1674 af Åbo Hofs rätt dömd till döden för några swåra men ogrundade beskyllningar emot Riks-Rådet Lorens Creus och en dess ogifta dötter, men hwilken dom af Konung Carl den 11te lindrades, och förwand-

*) Enligt kyrkoräkenskaperne för denna tiden.

**) Han begravades i Kopparkista, som ännu står qwar i Kyrkan och omtalas framdeles.

lades i en ewig landsflygt. *) Af hans egendomar hwilka förmodeligen sedan blefwo Kronan tilldömd, och Riksrådet Lorenz Creutz tillbytte sig (pag 46) tillfölla Degerby och Fannås Herr Öfwerste Gustaf Gustafson. Wrede som dog år 1696 och war gift med Brita Creutz **), som efter sin mans död reste öfwer till Stockholm.

Terwite inncades af Grefwe Robert Lichten. Han war född i Ryland förmodeligen på Terwite, år 1631 i Juni månad. Så snart hans ålder det tillåt antog han frigstjenst, och tjente sig upp ifrån gemen Soldat igenom alla grader till öfwerste Lieutenant. 1675 blef han öfwerste för Nya Adelsfanan, och 1677 för den gamla. Twänne år därefter utnåmdes han till General-Major, hwarefter han blef Gouverneur öfwer Rewal och Estland, samt sedermera öfwer Cronoborgs och Jönköpings lä-

*) Se: Stjernmans Adelige Matrifel. Jag har ej kunnat erfara hwaruti dessa beskrifningar be-
stått. Enligt en gammal förteckning öfwer
handlingarne på Garflar, borde dessa handlin-
gar finnas där, men förgäfves har jag sökt
dem.

**) Finnes ej uptagen i Creuttska Genealogin, men
omtalas ofta uti Kyrkans handlingar.

ner. 1687 blef han kongligt Råd och President i Åbo Hofrätt *). År 1675 den 30 Sept. blef han af Konung Carl den 11te uphöjd till Friherreligt samt år 1687 till Grefweligt stånd. Han är bekant för sin utomordenteliga styrka. I slaget wid Lund hade han flere gånger blifwit dödligt sårad och flere kuler för alltid sittande i hans kropp. Han dog på sin gård Rörstrand nära Stockholm den 7de Januari 1692 och blef begravd i St. Ulricæ Eleonoræ Kyrka i Stockholm, där ett vackert epitaphium pryder hans graf **). Han war gift med Beata Rosenstjerna, men dog barnlös.

Hans Syster Cathrina Lichten war gift med Capitain ***) Mårten von der Trenche och andra gången med Major Kaspar Fredric Jöranson Knorring. Hon

*) Öfwer hans förtjenster om denna hofrätt läses i Wörlunds beskrifning öfwer Åbo Hofrätt.

**) Gezelii biografiska Lexicon, och Stjernmans Adelige Matrikel. I Rudlings Supplement till thetisflor stående Stockholm p. 161 säges att han är född i Skottland 1635. Detta är ganska säkert orätt.

***) Stjernman i sin ad. Matrikel kallar honom öfwerste M. Sebastian Trenk. Hvad jag anför är hemtadt ifrån Kyrkans handlingar.

dog 1672, och en hennes ogifta Syster Elisabet år 1682. Den förras Dotter Anna Maria von der Trenche blef sedan gift med öfverste Adam Gustaf Muhl som i början af 18de Setlet war ägare af Terwike. Han war född i Narwa, och blef först Jendrit under öfverste Borckhusens Jinfsta Dragone Regemente, sedermera Lieutenant under öfverste = Lieutenant Johan Creutz Landt Dragone Esqwadron. 1678 Rytthemästare wid Claes Flemmings wärswade regimente till häst, och slutligen öfverste wid Wiborgs läns fördubblings regemente till häst. Adlad 1693 d. 2 Nov. död 1714.

General-Major Fabian Berendes strefsig Herre till Liljendahl där han äfwen en tid bodde. Född 1610. Gift med Catharina Sparre men dog (1678 den 3 May,) utan manliga efterkommande. För än han 1654 blef Friherre war han öfverste för ett Dragone regemente. Utom Liljendahl har han ägt i Perno Råse och Wåstår, som man kan se af en långvarig process emellan honom och Amiral Lorenz Creutz, angående en holme benämnd Hamlestår, hwilken såsom ett godt fiskeställe begge wille tillägna sig. Processen slutades så att det igenom Landtmätare skulle undersökas om Hamlestår låg närmare till Garflax eller Wåstår,

då det sedan skulle tilldömmas den till hwilkens ågor det närmast gränsade. Garflax segrade *). Han hade åfwen bäntrum i Perno Kyrka. Nåse torde han hafwa såldt till Hans Bøye? Biskopsätet Strömsberg wid Borgå som har tillhört denna familie, war ett arfgods af Fabians moder Christina Båår till Strömsberg.

Lasdahl som förut beboddes af Dufwa släkten innehades nu af Anders Håstflo som dog år 1662. Denna egendom torde sedan blifwit köpt af någon Bøye på Snås. Huggutsta Familjen på Fasarby utgif med Riks Huggut år 1686, hwilkens dotter Anna Christina Huggut blef gift med Probstén Petrus Serlacijs.

Segersby innehades såsom redan är nämndt (p. 33) af Provincialskrifwaren Mårten Jönson hwilken i denna tidens handlingar mycket omtalas. Han måtte och delade Försöken emellan Försbyggarne och Garpgårds intressenter **). Men rätta förhål-

*) Handlingarne förwåras på Garflax. -

**) Enligt Extracter af salig Mårten Gidransons på Segersby bok, som han i lifstiden med egen hand dem efterkommandom för dödeligt fall lemnatt hafwer annoteradt Anno 1639 etc. finnes i Försby och Gislarbökle.

landet med Segersby blir likväl swårt att utreda. Ty ehuru Mårten Jönson alltid skrifwer sig till Segersby, så befinnes det åfwen, af Rytans handlingar, att Probstinnan (Stachus?) bodt på Segersby på 1680 och 90 talet. Åfvenså är det ostridigt att Landshöfdingen Lorenz Creutz och efter honom hans Fru Grefwinnan Stenbock ägt Segersby omkring samma tid. Detta instämmer åfwen med år 1683, 84, 85, 86 och 87 års jordeböcker *). I anledning häraf sökte Lagman Johan Christoffer von Morian **). på 1760 talet. bördesrättighet till Segersby. I Protokollen häröfver anføres att Grefve Creutz gifwit denna egendom på lifstid åt sin Betjent Brutsbothållaren Pernowius, men igenom de mellantemmande Krigsoroligheterna försummat att återfordra egendomen, hwarefter dennes Son Håradsstfriwaren Pernowius wunnit Skattebref härpå af den 10 Juni 1735 ***). Men då tillräckliga bewis sakna-

*) Utdrag af 1687 års Jordebok: „Garpgård „Mårten Jönson Probstinnan eller Landshöf- „dingen, 1694 Mårten Jönson, nu Henric „Gabrielson, men berustas af Grefwinnan „Stenbock.

**) Såsom en afkomling af Creutz och innehafware af Garflar.

***) Widlöftiga handlingar, häröfver förwaras på Segersby.

des, afflogs hans begäran. Att Pernowius i början af 18de århundradet war ägare till Segersby, blir onefkligt.

Garpgården war denna tiden en stor by som innefattade utom Segersby äfwen Hagaböble (hvilket sedermera blifwit anslagit till Augmentshemman för Pungars Rusthåll i Sammelby, och tillhörde en Herr Henric ?) samt Jontas, Örjas och Biggas. Jontas som tillhörde Clas Doye lärar warit det nu-så kallade Bäckas hemman. Örjas war det nuwarande Dllas. Biggas som sedermera föll i öde, upbröts å nys år 1780 och kallades då Rytulla. Begge tillhörde Eric Markusson. Swettom äfwen en del af dåwarande Garpgård känner man nu blott till namnet; det war utan twiswel Swarfwars hemman som sedermera blef anslagit till understöd för gästgiveriet wid Bayars Rusthåld.

En del af Erlandsböble tillhörde Pernowius, och på Bagnås hade en Henric Scilt inspection på Rosens gods, samt blef sedermera hans måg. Gislarböble som sedan äldre tider warit skildt ifrån Garpgården ägdes af Herr Bullers (?). J Blyberg bodde 1646 Anders Finner.

Af dessa fåta upgifter finne wi att de flåsta
 egendomar innehades af Adelsmän. Wi lld e-
 m å n n e r n e hade nu færlorat sitt inflytande, men
 tvertom ftego C r e u t s a r n e i anfeende fom ofta
 tyktes grånsa till liten despotisme. *) Den som
 kånner Sveriges tillstånd i medlet och slutet af 18de / 17 de
 seklet, finner åfven i miniatur ifamma förhållande
 i Perno. Stora Donationer, högmod, och felffwåld
 hörde till tonen. Reductionen wåtte fensation ;
 men Creutzarne förlorade mycket litet.

Tidens tänkesätt utmärkte sig mycket -genom
 en yttre andagt och fromhet, fom ifynnerhet wifa-
 de sig uti fritofthet emot Kyrkan. Gåfwores an-
 tecknande uptager derföre ftrösta delen af Kyrkans
 gamla inventariibok. Derill kom den fördom att
 grafwar i Kyrkan wore anftåndigare och heligare
 ån andra begrafningsplatfer. Swar och en något för-
 mögen köpte sig en graf i Kyrkan fom efter sitt
 låge och fin ftorlet betaltes med ånda till 250 Dal.
 utom graföfning fom koftade 30 Daler. Kyrkan
 år upfyld med många fådane grafwar, hwilka icke

*) Ibland annat må omnåmnas Riks Rådet L o r e n z
 C r e u z bref till Bergmäftaren J o h a n D a-
 n i e l s o n , fåfom högst despotifkt och Bergmä-
 ftarens fwar fåfom innehållande den måft fry-
 pande höflichkeit man kan förefälla fig. Det
 förre finnes på Segerfby det fednare på
 Carflar.

litet måste hafwa förökat dess inkomst. Den war också då mycket rikare än nu, ehuru den ej saknat dem som fört minsta dess egendom. Redan år 1664 anmärkes att Kyrkan blifwit bestulen; åfvenså år 1687 då blott 9½ Daler blefwo qwar i kassan, att förtiga flere stölder i sednare tider, då sista gången ibland annat bortstals kalken som blifwit arbetad såsom prof af Silfwerberget wid Forsby, utan att sedermera kunna igenfinnas.

Öbland dem som igenom gåfwor till Kyrkan gjordt sig förtjenta af församlingens erkänsla må nemnas *Thomas Pehrman*. Han war soknebarn, men reste tidigt till Stockholm, där han blef handlande och sist Rådman. Om honom säges att han såsom en rättbetänt Christen sin soknekyrka ihogkomma welat i thet han har stänkt till dess egendom följande år 1684 hit ankomne persedlar nemligen: En stor Winkanna, en Winkalt, en ast, och tallrik, allt af Silfwer, en stor Messings ljustrona af 3 omgångar med förgyllda knoppar, en råd sammetmåshake och altarduk (de bästa som ännu finnas) 2ne hofspungar, och 50 Daler att utdelas i bland de fattiga.

En klockstapel upfärdes år 1661 hwilken ännu står qwar, ehuru den redan för 50 år sedan war casserad; den kostade i ett för allt 200 Daler

f. m. År 1689 byggdes en Finsk kyrka som ännu är i godt stånd; den är af trä, nog liten, men ganska tillräckelig för de få Finnar som bo inom Församlingen. Under dess gång hafva flere ifrån Lovisa köpt sig grafstållen, som synes af Inscriptioner och Kyrkoråkenstaperna. Sedan 1754 har likväl ingen köpt något sådant; — widstepelsen har aftagit och Staden Lovisa har erhållit en god och rymlig kyrkogård.

Något borde ännu sägas om folkmängden, men derom saknas underrättelser. Jag förmodar likväl att den varit i tilltagande, emedan man redan 1653 klagar öfver trångsel i Kyrkan. Detta föranlät Probstén Stachéus att föranstalta om en ordentelig bänkdelening, sedan flera nya bänkar blifvit tillsatte. Efter denna tiden har bänkförordningen fyra gånger blifvit förändrad, och sist år 1793. Endast en läktare fanns uti Kyrkan.

Sådan var tillståndet i Perno då Sveriges frigifsta Konung Carl den 12te begynte sin bana. Gynnad af lyckan betänkte han ej det öde som hotade hans eget land. Men lyckan bedrog honom — slaget wid Pultawa lefwererades, och Finland stod öppet för den Ryska magten.

Sedan Ryssarne år 1713 med sin flotta anlände till Helsingfors, där större delen af Svenska arméen då hade sin position, blef, efter

hållit Krigsråd i närvaro af stadens Borgmästare och Råd, beslutit, att såvida tillräckligt motstånd ej kunde göras, invånarne skulle samla sitt dyrbaraste, och därpå alla hus upbrännas. Detta verkställdes, hwarefter Swenskarne retirerade till Borgå, och därifrån till Mensåla; men Ryssarne som efterfatta dem, stadnade i Borgå, hwarifrån de skickade 12000 man till Perno. Här slog de sitt läger på en holme nära Terwike, som därutaf ännu i dag kallas Ryssön. Inbyggarna i Gislarbödle (hvilken by ligger snedt däremot) hade alla flydt i skogarne, och deras hus blefvo af Ryssarne flyttade till Ryssön. Hela holmen befästades med en jordwall, och en mängd bakugnar anlades på berget, af hvilket allt ännu tydliga lemningar finnas. Likväl är det troligt att de åfwen varit inqvarterade i andra byar och att Ryssön blott war hufvudlägret, emedan man åfwen på andra ställen upiått dylika bakugnar. Alla flydde, och lemnade sin egendom till rof. Krigets olyckor kunna alldrig undwiskas, men förestälningen om ett ondt drifwer menniskan ofta till steg som öka det onda. Hvad led ej det stackars folket i skogarne!!

Man tyktes långt förut hafwa befarat Ryssarnes infall i landet. Redan år 1710 blefvo efter Landshöfdingens ordres flöckor-

na *) nedtagne och förde till Helsingfors. Om de därifrån blifwit bragte till Stockholm, eller om de sedermera af Ryssen blifwit tagne är obekant, men troligtvis stredde det sednare, emedan man eljest efter fredens slut, skulle hafwa erhållit dem tillbaka. Året förut eller 1709 blefwo alla kyrkans penningar och silfwer inpackade uti Kyrtolistan, och förde till Malmgård att förvaras, men Ryssarne funno åstven dit och borttogo alltsammans. Fyra af kyrkans stora ljuskronor blefwo år 1712 nedgräfsde i jorden, men hwarest är obekant. Arbetslön för dem som gräfwit är uppförd i kyrkans räkenskaper, men förmodeligen war stället en hemlighet för några få, som kanske dödt under kriget, emedan de sedermera aldrig omtalas. Hwad som för oss ännu mer bör beklagas, är förlusten af så många wigtiga papper och dokumenter, som af Ryssarne blefwo borttagne och brukade till patroner, hvar till hör en del af kyrkans handlingar, Forsby Bruks äldre dokumenter, samt allt hwad som för äldre tider angick Liljendahl.

Efter denna allmänna beskrifning må några

*) Synnerhet gör det allmoget ondt om den stora af Creutz skänkte flockan. Stället där den hängt i Stapeln upwisas ännu åt barn och barnabarn.

ord nämnas om Kyrkan, Guds-tjensten och Präster-skapet.

Straxt wid Krigets början flydde en stor del af omkringliggande socknars Präster undan fienden, och lemnade församlingarne utan vård *). Men Perno war härwid mera lyckligt. Dess Pastor Petrus Serlaciuss wårdade ej allenast sin egen församling och dertill lydande Contract, utan åfwen flere däromkring liggande socknar. Denne förtjenta Man hwilkens namn så i fverensstämmer med Finlands första Reformators, war född på Strömsbergs gård i Borgå Socken den 16 Mars 1655 af Bergmästareu Johan Danielson och dess Fru Anna Torwest, hwilka tillika woro ägare af Serklax gård i Perno. Af denna egendom torde han sedermera hafwa kallat sig Serlaciuss. Efter en kort undervisning hemma, och sedan han i Helsingfors Trivialskola erhållit de första grunderna i wettenskaperna, blef han år 1671 Gymnasist i Wiborg och 1674 Student i Åbo. År 1679 hade han ehuru icke ännu prästwigd blifwit

*) En widlöftig relation om tillståndet i Finland under denna tiden förekommer i Biskop Magnus Jac. Alopei Borgå Gymnasti historia 1sta häftet p. 62 — 68 samt Serlaccii Biografii 3dje häftet p. 282 följ.

af Borgå Församling kallad till Pastor, men kunde ej tilltråda denna beställning, emedan Konungen redan förut dertill utnåmndt en annan. Året derpå eller 1680 blef han af Biskop Bång, wid dess genomresa prästvigd i Perno kyrka, samt 1681 genom Kunglig fullmägt af den 8 Juni förordnad att uppå Församlingens enhålliga kallelse vara Pastor i Perno, efter sin swärfader Etacheus som året förut affomnat, hwartill han installerades af Probstén och Kyrkoherden Gråå i Pyttis.

Capellaner woro då Jobst Totelius Herr Jobst kallad och Henric Westman, begge tillika, såsom äfwen förut warit brukligt; men i hwad ordning de föregående lefwat är swårt att beståmma. Följande nämnas: Samuel Alwenius, Nicolaus Olai Sylwius, Johan Hasselbladt, och Eric Hoffman död 1696.

Grefwe Carl Rieroth som år 1710 blef utnåmd General en Chef i Finland dog år 1712 i ståndqvarteret Gislom. Honom efterträdde General Lybeder som redan år 1713 blef kallad till Stockholm att för riksens ständer göra redo för krigets bedröfliga utgång, hwarefter General Carl Gustaf Armfelt erhöi öfwerbefälet. Denna så namnkunniga och i vår församling så omtalte man, war född i Ingermanland år 1666, af öfwerste Lieutnanten wid Adelsfanan Gustaf

Armfelt och des Fru Anna Elisabet Brakel. *) Tidigt Fader och moderlös blef han up-
tagen såsom Page hos General Wellingg, hwilken
wid hans stilsmåssa gaf honom en full mundering,
en häst och 100 Riksdaler; samt gjorde honom till
Corporal wid Rylands och Sawasthus Cavallerie
regemente. Kort derpå begaf han sig utrikes, för-
sedd med goda witnessbörd, och antog tjänst i Frank-
rike. Här tjenade han 17 månader såsom gemen
Soldat, bitvistade många batailler, och sedan han
uti flere belågringar aflagt berömda prof af tapper-
het avancerade han till Capten. Men nu begynte
Kriget i Nederden, och Armfelt återwänder efter
12 års främmande tjänst till sitt fädernesland.
Sedan han under General Cronhjorts befäl
utfört flere lyckliga partier, blef han af Konung
Carl 12te gjord till General Adjutant: samt 1707
förordnad till öfwerste för Carelska dublerings
Cavallerie regementet, med hwilket han sedermera

*) Denna släktens Stamfader är Eric Larsson
som blef adlad af Drottning Christina den 2
Juli 1649, och tog till wapen en arm i har-
ness med en pistol i guld fält. Han war Ryt-
mästare och g. m. Märta Willring ifrån
Norrige. Född 1570 död 1649. Son af Bon-
den Lars Carlsson på Gröfsön i Jämtland,
som har warit med i flubbekriget under Carl
den 9des tid.

wann 2ne betydliga segrar wid Roittlar och Hanokela. Därefter blef han utnämnd General Major och öfwerste för Rylands regemente till fot, samt emottog efter General Lybeckers befälet öfwer Finska armeen. Samma år lefwererade han den betydliga bataillen wid Pälkäne där hästen blef honom undanstuten, hwarpå år 1714 den i Storkyro följde. I beggadera wisade han sin stora skicklighet såsom fältherre; men omständigheterna woro förmycket emot honom för att kunna uträtta något betydligt. Finland kunde ej mera försvaras, hvarföre han samma år erhöll Senatens order att med trupperne gå öfwer till Sverige. Då Konung Carl 12te efter sin hemkomst beslutit anfälla Norge med Krig blef han år 1717 förordnad till General Lieutenant och Commendeur öfwer alla Jämtländska trupperne. Sedan han bewisat hela detta fälttåg, och freden war återställd, återwände han med de öfriga Finska trupperne till Finland, och satte sig ned på sin egendom Jönäs där han också dog den 24 Oct. 1736. Efter sin hemkomst ifrån Frankrike hade han gift sig med Fröken Louisa Aminoff. 1685 död 1741. Med henne hade han 15 söner och 4 döttrar af hwilka 10 Söner såsom militairer buro sin Fader till grafven. *) Upphöjd till Fri-

*) Detta är hemtadt af Norbergs Carl 12tes

herreligt stånd den 5te Juli 1751. Han ligger begrafven uti det så kallade Jönås grafhor hwilken graf han tillhandlat sig d. 20 Apr. 1728 af Grefve Reinholdt Carlson Rieroth och Hedwig Ulrika Creuz. öfwer ingången till Grafven på Ryrkswäggen har nyligen en Marmorstifva blifwit fästad med följande påskrift:

„Här hwilar förgångliga delen af Friherre Carl
 „Gustaf Armsfeldt Commanderande General öfwer
 „Finsta och Jemtlandska Arméerna, Chef för Rylands
 „Infanteri uti Konung Carl XII:s tjenst. Friherre
 „til Jönås och Carssalö född 1666 död 1736, och
 „des Hustru Lovisa Aminoffs stoft. — Stenen up-
 „rest af des älska Söns Söner Generalen och
 „Riddaren Grefve Gustaf, och öfwerste Löjtnanten
 „och Riddaren Friherre August Armsfelt.

Probstén Serlaeus hade sedan Consistorialsessionerne uphört i Borgå, hållit et särskildt Consistorium på Serklars gård uti hwilket han

historia, Tidningar utgifne af ett sällskap i Åbo år 1773 No 12 där en widlöftig lefwernes beskrifning öfwer honom förekommer, Stjernmans Adelige Matrikel, samt benåget meddelade underrättelser af Herr Baron August Ph. Armsfelt, som likwäl afwika något i ett och annat t. ex. att han straxt efter sin hemkomst blifwit General Adjutant, och att han dött på Liljendahl, hwilket sednare jag likwäl anser mycket troligt.

af Ryssa Landtrådet och Lagmannen Grefve L i e-
s e n h a u s e n d. 22 Juli 1718 blifwit förordnad
att presidera. Rummet där Sessionerne blifwit håll-
ne stod ännu qwar för några år sedan under
namn af Biskopstammaren; nu synes blott grund-
walen efter den gamla stora byggnaden. Capel-
lanerne Jobst Totelius och W e d m a n hade
äfwen flytt undan Fienden, och Serlactius skulle ofta
warit i förlågenhet, om han ej blifwit biträdd af en
Etuderande A n d e r s H i p p i n g hwilken seder-
mera af honom blef prästvigd i Perno Ryrka.
Dennes förfäder stola härstamma ifrån Österbotten,
men owist hwad de warit.

Då freden år 1721 blef sluten, samlades
småningom de stigrade åboerne till sina låra men
till en del ödelagda husstomier, och plogen upbröt ånyo
deras gräsbevårdta återstycken. — Det war dessa år som
wi ännu i dag kalla; d e g a m l a R y s s a t i d e r n e.

Öfver L o r e n z C r e u z 14 barn (p. 50),
må endast nemnas C a r l J o h a n såsom innehaf-
ware af C a r f l a r, född 1688. Han war Major i
Svensk tjänst, och hade warit 13 år fången
i Ryssland. C a r f l a r hade lidit otroligt under
kriget, hwilket föranlät honom att af kronan få
å någon ersättning. Stadens värderades till
19,234 Daler 8 öre k. m men ingen ersättning
torde hafwa utfallit. Efter sin återkomst blef han

(1722) förlofvad med Fröken Beata Charlotta Wrede, och året därpå gift. Hon war född 1688 af Friherre Fabian Carlsson Wrede med Friherrinnan Helena Gustafwa Dougal. Efter 21 års sammanlesnad dog hon d. 29 Januari 1744 och lemnade efter sig en dotter Hedwig Helena och en Son Carl Johan den yngre kallad. Samma år den 24 Juli gifte han sig andra gången med Fröken Hedwig Juliana Stakelberg på Brälsta gård, men hade med henne inga barn. Han dog 1757. Sonen Carl Johan född 1725, war länge Minister eller rättare Envoye extraordinaire i Haag, där han också gifte sig med Friherrinnan von Slingeland och hade med henne 5 Barn, som alla hafwa dött barnlöse. Alla dessa omnämndas porträtter finnas på Garflar.

Malmgård tillföll Grefve Johan Creutz (p. 52) äldsta Son Gustaf som war född 1683. Han blef redan år 1700 utnämnd till Kornett, och 1709 öfwerste Lieutnant för Åbo Låns Cavallerie Regemente, samt slutligen Landshöfdinge öfver österbotten och Cajaneborgs län. *) Han war gift med

*) Jag har ej funnat erfara när han dog, men i ett Carmen eteosticho Votivum Qvod S:ae R:ae M:tis Magnae Fidei viro Perillustri ac Generosissimo

Hedwig Maydel och hade 5 barn som alla dogo barnlöse. Efter hans död, tillföll Malmgård hans Bror Carl som var Capitain med Majors afstod Född 1685 död 1740. Han var gift med Barbro Helena Wrede *) och hade 5 barn, af hwilka må nemnas Riksrådet, Upsala Academie Cenzler, Riddare och Commendeur af K. M. orden Gustaf Philip Creutz en af Sveriges vittaste män f. 1729 **), samt Johan Carl Creutz (född 1725 d. 14 Nov.) som var Capiten och Riddare af Kongl. Sverigs Swards orden. Gift med Ewa Sofia von der Pahlen (p. 55.) Han dog 1788 d. 2 Febr.

Forsby Bruf som af Lorens Creutz blifwit anlagt tillföll Grefve Reinholdt Nieroth som var gift med Hedwig Ulrika Creutz, och sedermera (år 1738) sålde detsamma till Brufpatron Norström. Under den derpå följande Krigstiden hade bruket blifwit i grund för-

Comitiac Domino Gustavo Creutz per Provincias Ostrobotnicam et Cajanenburgensem Gubernatori Exellentissimo Mæcenati ac Patrono Maximo, etc. optat Zacharias Dahl. som finnes på Carflar, blifwer Etheostichon 1735, då har således ännu lefwat.

*) Syster till Carl Johan Creutz den äldres Fru.

**) Hans lefwernes beskrifning uti J. A. Rehbinders beskrifning öfwer Sverigs Riks Cenzlerer etc. p. 200 föl.

stördt, hwarefter Grefve Rieroth ej mågtade ånyo upbygga mer än ena hammaren med 2ne hårdar, hwarwid smidet warit 600 Stb utom frålse öfwer-smidet 90 Stb . samt Hammarstatten 6 Stb . Sedan Rörström blifwit ågare af bruket begårte och erhöll han d. 28 Febr. 1740 kongl. Bergs-Collegii tillåtelse att upbygga den andra ödelagda hammaren med sina 2ne hårdar, samt d. 16 Juni s. å. en Kniphammare, därå sistsnåmnde stångjärns-hammare blifwit stättlagd till 600 Stb . utom 90 Stb . frålsefsmide d. 22 Oct. 1748. Han lät åfwen år 1751 = 53 arbeta på en silfwergrufwa hwaritill anledningar yppat sig på 16 särskilda ställen *), men arbetet som ej betalade kostnaden uphörde snart.

En del af kyrkans Silfwer som ej hade blifwit fördt till Malmgård, (p. 67) hade Capellanen Totelius tagit med sig på flykten. Wid sin återkomst fordrade man det förgåfves tillbaka — han dog under processen 1726, och hans arfvingar dömdes att betala det förlorade silfret, hwilken dom ej finnes hafwa blifwit crequerad.. Wid frågan om hans efterträdare proponerades Herr Anders Hipping som redan så länge, och under de svåraste tiderna warit präst i församlingen; men

*) Enligt Protocoller öfwer Forsby Silfwerberg år 1753 af Magnus Linder. Finnas på Forsby.

en stor del woro däremot, förbårande hans höga ålder såsom hindrande att som sig bör wårda församlingen, och önsade hellre Regimentspastorn och Capellanen i Sibbo Johan F. b e r m a n till Själaförjare. Men då denne frivilligt affsade sig, insattes Anders Hipping *) i sysslan. Förut hade likwäl den andra Capellanen W e d m a n flere gånger i allmän Socknestämman proponerat att få begge Capellans sysslorne förenade; men detta blef afslagit på den grund att socknen war för stor för att af en enda kunna betjänas, och man ej kunde afwika ifrån en inrättning, som ifrån urminnes tider warit gällande (?)

Den första betydliga utgift församlingen stå widstånnas efter kriget, war lösen för nya klockor. Hwar och en contribuerade härtill efter råd och längenhet så att redan år 1735 hade man en stor Klocka i stapeln. År 1728 hade en Studerande A m b r o s i u s B e d i n g r e n som på högre befällning reste omkring landet, målat en ny altartafel i kyrkan, som nu mera ej finnes; ty den nuwarande som foreställer nattwardens instiftelse är säkert mycket äldre.

År 1736 proponerades om en ny Låktares upbyggande öfver lilla dörn, men kom ej att wärk-

*) Han bodde då på Slogbacka wid Malmgård.

ställas för än 20 år därefter. Kyrkan hade nyligen undergått en stark reparation, då endast Murmåstarens arfwode steg till 600 Daler, hwartill Socknens Herstapen lemnade betydliga bidrag. General Major Eric Armfelt och öfwerste Lieutenant Claes Armfelt woro då Kyrkoföreståndare *).

Probstén Serlæsius som mot slutet af sin lefnad war nog sjuktlig, erhöå på begäran år 1734 tjenstledighet, och sysslan förwaltades af hans Son Petrus Serlæsius till år 1738 då Fadren efter en gudelig beredelse afled på Serklax d. 20 Oct. kl. 12 på dagen, sedan han lefwat 83 och ett halft år och varit Pastor i Pernö 57 år och några månader. Han war 3 gånger gift 1: med Elsa Stacheus som dog under en swår barnsbröd 1703. 2: med Anna Christina Huggut till Jäsarby dog år 1706. 3; med Entefru Brita Chatarina von der Heide född Bosn. **) Han hade tillsammans 20 barn, och kunde wid sin död råfna 96 efterkommande. Wid hans död yppades stridigheter om hans efterträdare, emedan en del önskade hans Son, en annan del åter den omnäm-

*) Utdrag af Socknestämmes protcollet och Kyrkoråfensskaper.

**) Hon war dotter till Håradshöfdingen Eric Bosn hwilkens portrait finnes på Serklax.

de Haberman. Man stridde med bitterhet; isynnerhet beskylde Serlaci i motparti den afledne för många egennyttiga handlingar, och ansåg sig således ej pliktigt att insätta hans Sön i ämbetet. *) Haberman erhöi fullmägt 1740 ehuru Serlaci us erhållit flästa rösterne. Hvarföre känner jag icke. Serlaci us blef sedermera Regements Pastor, och sluten i slaget wid Wilmanstrand. För Magister-Graden har han utgifwit en Dissertatio de Jure victoriae-Praeside Alg. Scarin Aboae Anno 1735, med en dedication på swenskt wers till Herr General Carl Armsfelt.

Johan Haberman war född i Verno 1686. Hans Fader hette Petter och war swarfware, och dennes Fader Lorenz Länsmän i Abborfors. I sin ungdom har han bitwistat Wiborgs Skola, men då Wiburg år 1710 blef intagit af Ryssarne, blef han med de andra fångarne bortförd till Moscou och därifrån till Sibirien. Där tjenade han i fem år såsom betjent

*) Igenom skrifteligen inlemnade yttranden, uptagne i Walacten beskjalles Probsten Serlaci us hafwa utom annat wågrat kyrkojord åt döda, ja till och med lemnat lif obegrafne, då man ej funnat betala likstoden. En beskjällning som ej öfwerensstämmar med den målning man elskat gjordt om denna hedersmannen.

hos en Officer (?) och tillwann sig under denna tid sådant förtroende att han åsiden blef utnämnd till Lärare i Tobolska Skolan. Efter Krigets slut återvände han, och beslöt att efter sina många öden sätta sig ned i Perno, ehuru Capiten *W r e e d* på alt sätt sökte förmå honom att göra sig sällskap till Tyskland, dit han reste för att upsjuka maka och barn, dem han på 17 år ej sett. Men *H a b e r m a n s* vänner som kände hans predikogåfvor, och gerna önsjade se honom präst öfvertalade honom att (pro forma) resa till Åbo, hwartill de åsiden försköto honom med penningar. Han blef nu 1723 Student 37 år gammal, och året derpå prästvigd i Borgå. Här för rättade han åtskilliga prästesysslor, blef sedan Capellan i Sibbo, Regementspastor wid Rylands Infanterie och slutligen 1740 Ryrkoherde i Perno. Men knapt hade han tillträdtt sysslan förän ett nytt Krig år 1741 utbröt emellan Sverige och Ryssland. Dess utgång är af historien bekant, men i afseende på Perno må anmärkas att sedan Svenskarne den 13de July 1742 dragit sig tillbaka ifrån *R y m m e n e* en allmän försträckelse utbredde sig i de omkring gränsen liggande socknar. Den Rysska Fäldt Marstallen hade wäl af sit Hof erhållit befallning att sedan han drifwit Svenskarne ifrån *R y m m e n e* sluta detta årets fälttåg, och lägga sig i winterkwarter i Fredrikshamn; men ef-

ter ett med alla Generaler hållet Krigsråd, beslöt han att begagna sin lyckliga ställning och förföljde således swenskarne ännu längre. Wid Perno kyrka upphann han dem, där de hade placerat sig i en fördelagtig ställning. Här lade sig Ryssarne midt emot dem, men ifrån ingendera sidan stödde något anfall. Efter några dagars hwila, företogo swenskarne åter sin retirade, emedan de fruktade att Rysska Galererne skulle tränga upp i wiken, och förekomma dem, samt tågade till Borgå, där de åter gjorde halt på andra sidan ån, under det Ryssarne som beständigt förföljde dem, stannade på denna sidan eller uti sjelfwa staden *). H a b e r m a n hade några dagar förut flytt med sin famille till H e l s i n g f o r s samt därifrån till Stockholm, ehuru hans affigt i början blott torde hafwa varit att följa sin famille **).

*) Jämf. Historische, politische und militärische Nachrichten von Rußland, herausgegeben von General v. Mannstein. Leipzig 1771. 80. p. 477. General v. Mannstein bewistade sjelf detta fälttåg, såsom öfwerste för Ingermanländska och Astrakanska Regimentet, och utmärkte sig isynnerhet i slaget wid W i l l m a n s t r a n d.

**) Härmed kan jämföras Lect. Lönngrens bref till Bisk. Dr. Juslenius dat Borgå den 8 Juli 1742, aftryckt i Biskop Dr. M. J. Alopets Borgå Gymnasii historia. p. 328.

Här gjorde han undertiden tjenst såsom huspredikant hos Riks Rådet Nils Wjelte, *) och anförtrödde församlingens wård åt Capellanerne Weæman och Petter Hipping som efter sin Faders Anders Hipping's död 1739 enhälligt blifwit wald till hans efterträdare. Petter Hipping, hade ej blifwit prästwigd i Borgå hwarföre Biskop Dr. Juslenius under sin Biskopswisitation 1737 fann för godt att taga honom i ny examen, och då han befans nog swag i sina kunskaper, förmana honom att söka fullkomna sig i de för en Prästman nödiga wettenskaper **). Weæman som war gammal, hade till Adjunct Johan Forståhl, hwilken oagadt många swårigheter med outtrödlig iswer förrättade sina embetspesslor och igenom sitt lätta och behagliga umgänges sätt gjorde sig älskad af höga och låga. Denna slägt till hwilken äfwen den bekanta och lärda Doctor Forståhl hör, härstammar ifrån Simon Forståhl som på 1500 talet war Pastor i Sagu. Han hade fem barn af hwilka den älska är Stamfader för Doctor Forståhl och

f. f. Däraf finner man äfwen att det war den 20de Julii som Swenskarne lemnade Perno.

*) Jämf. Gezelii Biografiska Lexicon.

**) Enligt Visitations acterne för 1737.

den andra Sonens: Sons Sons Son war denne
 vår Johan Forståhl. *) Wid Westmans död
 1742 blef han enhälligt kallad att wara andra
 Capellanen, hwilken syssla han bestridde i 33 år.

Lerwike som under det första ryska kriget
 mycket lidit **) och då tillhörde Öfwerste Adam
 Gustaf Muhl tillföll sedermera Riks Rådet
 Friherre Otto Wilhelm De Geer (född d.
 25 Dec. 1710 död d. 24 Mars 1769) som
 blef gift med Friherrinnan Anna Dorothea
 Muhl. Deras Son Landshöfdingen och Geheim-
 merådet Grefve Robert Wilhelm De Geer
 som nu äger Lerwike, besitter tillika följande
 egendomar i Perno: Bagnäs, Edö, Gerby,
 Sandwik, Thorsby Rygård, Ottrons
 Willmansgård och Tjusterby. Det sistnämnde
 som tillhörde Lorenz Lorensen Creuz (p.
 50) tillföll sedermera Öfwersten och Riddaren Ernest
 Gustaf Willebrandt igenom gifte med dennes
 dotter Eleonora Maria Creuz. Öfwerste
 Willebrandt som redan war i tjenst under det förre
 Ryska kriget, blef under 1741 års krig commendant

*) En fullständig förteckning på Simon Forståhls
 efterkommande förwaras på Gislarbökle.

**) Det berättas att den nuwarande stora byggnin-
 gen som då nyss blifwit upbyggd, af Ryska ar-
 meen blifwit nyttjad till stall och Magazin.

i Willmansstrand, där han äfwen samma år blef fången. Efter Krigets slut återkommen blef han den 9de Aug. 1743 öfwerste för Åbo länns infanterie regimente, och erhöll affled den 5te Sept. 1749 *). Han sålde sedan egendomen till Riks Rådet De Geer.

Garflar som i mer än 200 år warit en Creutis egendom tillföll nu en annan familje. Carl Johan Creuts den äldre dotter Hedwig Helena (p. 74) blef år 1745 gift med Capitain Lieutenanten wid Helsinges Regemente Daniel Caméen som dog året derpå, hwarefter hon gifte sig andra gången med Lagman Johan Christopher von Morian, hwilkens efterkommande ännu äga Garflar. Stamsfadren för denna familje war Poescos Professorn i Actwal Christopher Eberhard Morian Borgare Son därstädes. För att skaffa sig uplysningar i afseende på en proces uti Justitiae Collegium hade han år 1710 af Ryssas Regeringen (som då redan styrde Lifland) erhållit tillstånd att resa till Stotholm på några wædor, men dröjde där för påstens och Krigets skull längre än han ämnat. På denna resa, begärte han af Konnung Fredric 1sta sitt

*) Mera om honom i Stjernmans Adelige Matrifel No 1834.

afsted ifrån Professorsyslan hwilket han åfwen erhöU den 16 Sept. 1723, då han tillika benåddes med Hofråts Affessors rådg. och wårdighet. Derpå reste han tillbaka till Ryssland och swor trohetsed såsom Rätt undersåte. År 1727 inlemnade han till Senaten en skrift däruti han begär att såwida ej allenast hans adeliga gods Newward i Wirländska kretsen utan ock hans öfriga egendom Bibliotek och dokumenter blifwit under friget i grund förhörd; och han således ej kunde upwisa något bewis på sin adeliga herkomst, Hennes Majestät i nåder wille åter förlåna honom och hans efterkommande ett adelsdiplom med tillstånd att nyttja den för sitt namn. Då Senaten däröfwer ej kunde yttra sig, inlemnade han 1732 en Stämpel som hans förfäder skola hafwa nyttjat, med bewis att detta wapen wore lika med Morians wapen uti Rurnbergiska wapenboken *). Detta bewis skickades till wettenskaps Akademien, som wäl erkände wapnens likhet, men kunde ej finna något bewis att Professor Morians förfäder nyttjat detta wapen; likwäl såwida Estlands lagar fordra att hwar och en som besitter ett Adeligt gods måste

*) Utdragit af Kejsarl. Rysska Senatens Resolution på Affessor Morians ansökning, på Rysska — finnes på Carliar.

sjelf vara Adels, och Professor M o r i a n ägt öfswannämnde gods redan 28 år, och twar gift med en adelig Fru von F**** (?) *) samt innehade den rang som enligt Ryßlands lagar gör en berättigad till Adelsdiplom, beslöt Senaten att bifalla hans begäran. Härpå skref Kejsarinnan d. 11 Jan. 1733: Man skall lemna honom ett nytt Adeligt Diplom, med ett sådant wapen som af Akademien blifwit föreståldt under No. 2. A n n a. Hans Son J o h a n C h r i s t o f e r som efter grundlagde studier i Newelsta Gymnasium följde sin Fader till Sverige, där han blef inskrifwen såsom Student i Upsala, antogs år 1719 till extraordinarie Cancellist uti Kongl. Cancelliet, och blef kort därefter utnämnd att följa med bestickningen till C o n s t a n t i n o p e l; men då denna afstannade, antogs han år 1722 till Cancellist wid Ambassaden till Ryßland, och blef 1727 Commissions Sekreterare, hwilken syssla han med heder förestod i elftva år, hwarföre han äfwen blef upptagen såsom Swenskt Adelsman d. 17 Sept. 1739 och kallad von M o r i a n. År 1744 blef han Lagman i Norra Finne Lagsagan. I sitt ägteskap med H e d w i g ² H e l e n a C r e u s hade han 7 barn. Hon dog d. 25 Apr. 1765, hwarefter han gifte sig andra gången med Fröken R e g n a t a

*) Detta namn är otydligt i Protocollet.

Charlotta Nieroth dotter af Grefve Reinholdt Nieroth och Hedwig Ulrika Creutz i Forsby. Men han fick ej länge njuta sällskapet af detta ägtenskap, ty han dog år 1767. Hon öfverlefde honom länge, och dog saknad ej allenast af sina stufborn dem hon med Moderlig ömhet omfattat, utan äfven af alla andra som woro i tillfälle att lära känna hennes goda hjerta. Sonen Lagman Johan Christoffer von Morian som sedermera blef ägare af Garflar *) dog 1810, begråten af tre barn som ännu lefwa.

Malmgård tillföll Johan Carl Creutz, äldsta (p. 75) Son Lieutenant Johan Adolf som dog ogift 1798. Hans bröder Carl Fredric som förut bodt på Pårlof, flyttade sedan till Malmgård med sin Fru Grefvinnan Anna Helena Ulfsparre och Son, Grefve Carl Gustaf Creutz, som sedan sin Faders död 1813 är ägare af Malmgård.

Forsby såldes efter Brukspatron Norströms död till Handelsmännen Meister, Schion, Falk och Hoffmans arfwingar i Stockholm. Nu tillhör det Herr Capitain Lars Falkenheim, den förutnämde Brukspatron Falks Son,

*) Lagman v. Morian utlöste sina Syskon ifrån egendomen år 1784.

som inlöst sina medarfwingars andel i bruket. Han äger i Perno åstwen Bergby, Greggöle, Backas i Erlandsböhle och Tyssas Rusthåll i Gammelby.

Carssald tillföll efter General Carl Gustaf Armfelts död des 4de Son öfwerste Lieutenanten Claes Armfelt född år 1706 död 1769, gift med Hedwig Aminof. Hans barn Herr Lagman Carl Henric Armfelt f. 1749 d. 1805 ogift, och Lowisa Charlotta g. m. Herr Capitain Berndt Aminof sålde egendomen till Herr Krigsrådet af Forselles. Snås åter tillföll den 6te Sonen General Majoren och Chefen för Calmare Regimente Friherre Eric Armfelt, och torde han och Claes Armfelt hafwa giftwit sina Syster någon lösen. Eric hade en Son Eric Wilhelm som dog wanfönnig på Snås 1805, och en dotter Lowisa Ulrika som war gift med sin Eusin Baron Axel Eric Armfelt och Moder till den nu lefwande Friherrinnan Ulrika Charlotta Armfelt som nu äger Snås jämte Låsdal, Sjögård, Trännås, Rosendal, Ingertzby, Bagböhle och Böhle.

Råse med Malmby och Måstlar innehas i medlet af förra århundradet af Kapiten Lorens Glansenstjerna, som war gift med Elsa Creus,

dotter af Grefwen Johan Lorensen Creus på Malmgård, hwarefter egendomen igenom arf tillföll öfverste Lieutnanten Jågerhorn. Efter hans död såldes Råse med dess tillhörigheter till Herr Capiten Johan Unonius.

Segersby såldes år 1740 af Håradsstrifwaren Pernowius till Fru Juliana Åkerstedt, enka efter Ryrkoherden i Mörstun Lars Åkerstedt (d. 1739) och Prosten Serlaßii dotter. Men då hon dog 1744 köptes Segersby af hennes Syster Hedwig Serlaßia *) som war gift med Capellanen Petter Hipping. En af den förutnåmdes Döttrar **) Märtha Åkerstedt blef sedan gift med Capellanen Johan Forståhl (p. 84) och bördade Segersby tillika med sin broder Lars Åkerstedt; men igenom deras dotter Juliana Forståhl g. m. wice Pastor Dawid Hipping, blef denne ägare till Segersby sedan han förut tillhandlat sig andra hälften af egendomen. Härunder hör såsom Augument Blybergs hemman och $\frac{5}{8}$ mantal i Pittå på by.

Jdlar tillföll Baron Carl Hinrik Wrede den (p. 55) förutnåmdes Son; han har gjort en ny

*) Förr 2700 Daler R. m.

**) De woro fyra barn: Magnus, Lars, Juliana och Märtha.

utflyttning närmare till sjön, där han nu sjelf bor, som kallas Rönås.

Bayars öptogs i början af 18de Seklet af Länsmannen Smal hwilken äfwen erhöll statte bref därpå. Egendomen sattes ännu mera i stånd af dess son Samuel Smalen hwarefter dennes Son Öfverjägmästaren Smalen, sålde den till Lagman von Morian och denne sedermera till Herr öfwerste Lieutenant v. Ernroth.

Labbj som varit en Boye tillhörig egendom tillföll igenom gifte Herr Öfversten och Riddaren von Essen. *)

Dillas hemman såldes af Grefve Carl Gustaf Creutz till v. Pastor Johan Forståhl hwilkens dotter Anna Helena klef gift med Bothållaren G. Wastman dess nuvarande ägare.

Gisslarböhle innehades i århundradets början af kyrkwarden Stenström men köptes

*) Att denna äfwen som många andra egendomar nyare historia blifwit nog fårt framstald, har skedd dels emedan den utan stor möda kan inhemtas af nyare handlingar som årfölja egendomarne, dels emedan denna del af min Beskrifning är utarbetad i St. Pettersburg, där jag fått nöja mig med fårta och ofta ofullständiga upgifter.

sedan af v. Pastor J. Forsåhl, hwilkens arfwingar nu äga egendemen.

Serckar har tillhört Probstens Serlaci barn och barnabarn intill sednaste tider. Setter Carl Serlaciuss sålde anteligen den ena hälften eller så kallade gamla gården till Herr Probstens Stogman hwarefter han sålde egendomen till Herr Sjö Capiten Sundberg; men den andra hälften som kallas Lappnäs tillhör Herr Krons Länsmannen Elias Serlaciuss.

År 1732 blef Biskopswistation hållen af Biskop Gezelius, och år 1737 af Biskop Juslenius. Efter krigets slut blef åsiven år 1745 Probstewistation hållen, då Kyrkans räkenskaper öfversågs och Justerades. Ifrån denna tiden äro våra ählja Kyrkoböcker.

För de fattigas räkning upfattes år 1745 en fattighössa wid stora landsvägen, till samlande af frivilliga gåfwor. Samma år blef i Galawissa grafven funnen en kopparkista, hwarom framdeles; brederwid denne har legat 2ne dyrbara likkistor, af hwilka den ena innehållit ett balsameradt lik, den andra ett fruntimmer med ett barn på armen. På lådet war ett metall Grufstyr som ännu förwaras i Sakristian. Lector Kraftman i Borgå, hwilken tillhandlat sig Degerby *) rust-

*) Friherrinnan Ulrika Eleonora Clerf hade

Håll, och låtit uttaga lifena utur grafven, blef igenom allmänt Söknestämms beslut ålagd att låta återsföra nämnde likkistor i deras förra graf. Samma D e g e r b y Rusthåll blef år 1750 af kronan inlöst, för att där anlägga en gränsestad, hwilken då Konungen år 1752 besökte densamma erhöåll namn af Hennes Majestät Drottningen, och blef kallad L o w i s a. Staden är nu alldeles mild ifrån P e r n o och lönar sin egen Pastor som åger P y t t i s och E l i m å till Anezer.

Kyrkoherden H a b e r m a n som efter krigets slut återkommit, och år 1747 erhöållit probstetitel, affömnade år 1756, saktad af sin församling. Han war gift med R e g i n a S e l t, med hwilken han hade 2ne barn, som torde hafwa dödt i ungdomen. Samma år sökte eloquentiae Lectorn wid Börgå Gymnasium Mag. K r o g i u s att winna P e r n o till Aneze *) men det torde hafwa stannat med projectet. Efter honom blef Herr Professor B e n g t K r o o k wald till Pastor i Perno Han war son till Theologie Lectorn sedermera Contractsprobsten i Hollola Bengt K r o o k, och hade förut varit Hebr. och Gr. Lingw. Lector wid Börgå

förut af greswinnan Brita Crenk, Wrebes enka, tillhandlat sig D e g e r b y.

*) Omnämnes i ett Söknestämms protokoll.

Gymnasium. Han berömmes såsom en god och gästfri man, men som derwid ofea glömde sitt eget bästa hvarföre efter hans död 1771, Sterbhusets tillstånd war ganska beklagligt.

Hans efterträdare war Herr Esquadrons Predikanten Petter Berg som oagtiadt han ej war på förslaget, *) likväl wann denna befordran, tordehända med afseende på Herr Professors Krots sterbhus, hwilkens Enka Maria Benedicta Heinzia han sedermera ågtade. Han war född d. 22 Juni 1722 i Uleåborg, där hans Fader war handlande. Under år 1742 års krig hade han med många andra flytt öfwer till Stockholm, och hade således tillfälle att wid Upsala Akademi förkofra sig i hwarjehanda wettenskaper. 1744 begynte han såsom Student att i tjensten biträda Ryrköherden wid Fjärta Församlingen därstädes Mag. Procheus, till des han år 1746 i Upsala blef prästvigd och förordnad att wara nådårspredikant wid nämnde församling. Härifrån ledig besaf han sig år 1747 till Finland, och bestredde presterliga göromålen i M e n d o h a r j u med

*) På förslag woro upförde: Domkyrko Capellanen Joel Jacob Petrejus Regementepastor Georg Lagus som waritt nådårspredikant efter Probstén Haberman och Rectorn wid Helsingfors skola Henric Forsius.

färdant nit att Consistorium år 1749 tillade honom
 vice Pastors namn och heder. 1749 kallad till
 Stadspredikant i Lowisa. 1750 Esquadrons
 predikant för kongl. Karelska Dragonerne. 1755
 predikade han wid prästmötet i Borgå. 1773 den
 10 Marti blef han utnämnd Pastor i Perno och
 året derpå Probst. I sitt första gifte med Chri-
 stina Horneus som dog 1767, hade han en dot-
 ter som blef gift med vice Pastoren och Capellanen
 i Artsjö Herr M. G. Löfving. Han dog 1784
 och skildras såsom en from hederlig och okonstlad men-
 niska *). Hans Adjunct hette Magnus Ry-
 ander och blef sedan Capellan i Heinola.

Capellanen Johan Forsfåhl dog den
 14te Augusti 1775 **), och till hans efterträdare
 upfördes på förslag, Läraren wid Terwite skola
 Herr Eric Lönnroth. Bruks Predikanten i
 Forsby Johan Åström och Adjuncten Johan
 Wallenius af hwilka den förstnämde (såsom
 klockare son i Perno) erhöå flästa rösterne och den
 20 Oct. 1776 fullmägt. Den andra Capellanen

*) Utdragit af personalierne författade af hans
 efterträdare Herr Probstsen Jac. Skogman.

**) Han hade varit 2 gånger gift 1: med ./. Åker-
 stedt, 2: med Märtha Åkerstedt, och hade 5
 barn af hwilka Herr Joh. Henr. Forsfåhl war
 Brukspredikant i Forsbyn.

Petter Hipping hade samma år den 7de Febr. erhållit vice Pastors namn, och kårt därefter sin Son Henric Hipping till biträde på sin Alderdom. Han war gift med Probstens Serlactii dotter Hedwig Serlactia som war enka efter Bataillons Predikanten Johan Raeslindh och bodde på Røsfund. Med henne hade han tre stufbarn, som alla ännu lefwa, samt 7 egna barn, af hvilka en Son Dawid Hipping och 3 döttrar ännu lefwa. Petter Hipping dog år 1782, då på förslag upfördes Adjuncien Henric Winter Paedagogen wid Lerwike Skola Joh. Henric Forståhl *) och Adjuncten Henric Hipping af hvilka den sistnämde erhöll kallelse och fullmakt af den 20. Oct. 1783. Han blef v. Pastor 1787 och dog 1789.

Kyrkan hade under Probstens Krooks tid undergått en stor reparatur, och deß gamla prydnader blifwit förbättrade och ommålade. **) Klosterspelen som war utdömd, reparerades och nyttjas ännu.

*) Han blef prästvigd den 26 Oct. 1776.

**) Ibland många denna tiden till soknen ingifna råfningar, förekommer en af en bildhuggare som säger sig hafwa förfärdigat en ny Sol, gjordt nya wingar åt ånglarne, samt nya hufwuden åt några Apostlar som behöfde.

Efter Probsten **B e r g s** död blef v. Pastor **J a c o b S t o g m a n** på församlingens enhålliga kallelse medelst fullmakt af den 9de Sept. 1785 benådad med Perno Pastorat. Han war född i Lovisa stad den 24 Julii 1753 af fattiga Föräldrar, som ej kunde lemna honom det understöd som fordrades att fullfölja en bana, hvarpå hans goda natursgåfvor tyktes kalla honom. Men genom wänners biträde och sin egen flit segrade han på sitt öde, blef 1771 Student i Åbo och 1775 v. Rotarie wid det Högwürdiga Dom Capitlet i Borgå. 1777 Capellan i Lovisa. s. å. wice Pastor, 1785 Pastor i Perno och den 3 Dec. 1787. Probst. År 1792 kallad till Medlem i sällskapet pro Fide et Christianismo, 1801 Medlem i R. Högsta Hushållnings Sällskapet. 1802 af Stiftets Prästerskap wald till Revisor wid granskningen af Rikssens Ständers Riksgälds Contors Discontinuerks räkningar. Död den 9de Julii 1807 saknad af hwar och en som kände hans glada umgänge och hans menistsoålstande hjerta. Han blef år 1784 g. m. afledne Probsten och Ryrkoherden Doctor **D a w i d S t a r k s** dotter **M a r i a M a g d a l e n a** som jämte 2ne Söner och en Dotter, öfwerlefde honom.

Förslaget efter v. Pastor **H e n r i c H i p p i n g** utgjordes af Probsten Stogmans Adjunct

Herr Johan Ingman Bataljons Predikanten Hyrstedt och Brutspredikanten Dawid Hipping. Den sistnämnde erhöå församlingens kallelse och tillträdde år 1789 sitt nya ämbete hwilket han nu i 27 år till Församlingens nöje och upbyggelse förwaltat. Han är född 1753, prästvigd 1778, Brutspredikant i Forsby 1780, Capellan i Perno 1789, och twice Pastor 1796. I sitt gifte med Juliana Forsåhl har han haft 9 barn, af hwilka 3 dogo unga. Sonen Dawid Hipping dog såsom Adjunct hos sin Far år 1811. Den äldsta af de nu lefwande Anders Johan Hipping blef d. 18 April. 1812 prästvigd, och samma år den 8de Oct. utnämnd att wora Religionslärare wid Kejsarliga Gouvernementets Gymnasium i St. Petersburg.

Capellanen Eric Lönroth dog år 1792, hwarefter 2dra Capellans beställningen enlig Kongl. resolution af den 22 Dec. 1791 flyttades till Liljendahl, som nu blef förwandladt till ett Capell under Perno. Att Perno äfwen som det öfriga Finland år 1809 blef förenadt med det Ryska riket att Perno efter Probstens Stogmans död blef i stället för Lampis socken anslagit till Aney för Biskopen i Borgå — dessa, utom andra nyare

tiders händelser, äro för mycket bekanta, för att behöfwa i minnet återkallas. Endast en händelse märkvärdig och dyrbar för vår församling, må i våra tidebåter förwaras. Då vår milde Kejsare Alexander 1ste år 1812 reste igenom Finland, hade vår Kyrka den nåden att blifwa besökt af honom, då han äfwen gjorde sig underrättad om Kyrkans ålder, och fordna öden. Dessa Hans frågor som då med osäkerhet besvarades, gäfwos anledning till närwarande Afhandling.

Om Liljendals Capell och Forsby Bruf.

Den tid Perno hade 2ne Capellaner bodde den ena wid Kyrkan, men för den andra war boställe anslagit i Homansby $2\frac{1}{2}$ mil ifrån Kyrkan, emellan Lowsa och Liljendal. Därmed påsyftades att wid förefallande barndop och Sotnebud m. m. lindra beswäret för dem som bodde i det nutvarande Capellet. Men Capellanernas egen beqvämlighet gjorde att ingen bodde i Homansby, utan hwar och en köpte eller hyrde sig någon egendom som låg närmare till Kyrkan. Den olägenhet som härigenom förorsakades de öfre sotneboerne, afhjälptes något igenom den författning Herr General Lieutnanten

Baron Carl Gustaf Armfelt widtog, i det han såsom boende på Liljendals öfverste boställe *), låt förrätta Gudstjenst hos sig, hwarje söndag af Regementspastorn som bodde hos honom, hvar till han åfwen lemnade alt närgränsande hysfolk fritt tillträde. Men då öfverlopet af menniskor mer och mer tilltog och därwid hwarjehanda olägenheter yppade sig, nödgades han i allmän församling år 1731 affsäga sig detta, men propone-
rade i det stället att gemensamt med dem som bo närmare Söstråst än Verno, så på Krogbacken upbygga en Kyrkstuga där Gudstjensten kunde hållas, hwilket åfwen bewiljades. Uti detta bönhus, hwaraf sedermera den nuvarande Kyrkan är byggd blef Gudstjensten hållen hwar tredje Söndag af Prästerne i Verno, intill sednare tider. Dessa afslägsna sockneboer hwaraf en del bo öfver 2 mil ifrån Kyrkan, ingåfwo wäl redan år 1738 en skrift till Consistorium, med begäran att få bygga sin egen Kyrka, och löna sin egen Präst, eller 2dra Capellanen ifrån Verno; men utan widare påföljd. På en förnyad Ansöknin-
g hos Konungen i Sverige resolwerades

*) Bygningen däri han bodt med rummet där Gudstjensten förrättades stå ännu qwar, sedan den efter 1742 års Krig blifwit betydligt reparerad.

den 22 Decemb. 1791, att de ej allenast skulle få bygga sin egen Kyrka, utan oå att andra Capellanen ifrån Verno skulle dit flyttas till beständig tjänstgöring, sedan de likväl förut noga hade bestämt lönewillkoren. I anledning häraf köptes till Capellans bopl $\frac{1}{2}$ del af Gustafs kronohemman i Söstråstby, som straxt blef med nödig åbyggnad försedd. Men så wida ett så litet Prästbol i längden skulle nödgas lida brist på skog och hö till utfordring, beslöts att ifrån hwart hemman årligen skulle lemnas ett lass wed, och hö till 24 liispund efter hwart mantal, hwarigenom Capellanen kommer at erhålla 59 lass wed och 552 $\frac{1}{2}$ liispund hö, då bostället af $\frac{1}{2}$ dels, och Liljendals öfwerste boställe utgörande 3 mantal som frisades, afräknas ifrån 24 $\frac{7}{8}$ dels mantal, hwaraf hela Capellet består. I Spanmål åtnjuter han utom den wanliga Capellans lönen enligt öfwerenskommelse ännu 13 tunnor, som emellan mantalen fördelas.

Så räknas till Capellet följande byar; Liljendals öfwerste boställe Frälse Säteri af 3 mantal, — Andersby, består af 6 hemman 2 $\frac{1}{2}$ mantal, dels Krono dels Skatte, Drombom 7 hemman, 2 $\frac{1}{2}$ mantal alla Skatte, — Eskilom 7 hemman, 2 $\frac{1}{2}$ mantal, Krono om Skatte, — Söf-

fråst med Wetum 12 Hemman $5\frac{1}{8}$ mantal, Krono och Skatte, — Embom och Garpom 8 Hemman $3\frac{1}{2}$ mantal, Skatte, Hopom 4 Hemman $1\frac{1}{2}$ mantal, skatte och frälse, — Homansby 5 hemman $3\frac{1}{8}$ mantal, dels Skatte dels Krono, Mikelspiltom 9 hemman $3\frac{1}{2}$ mantal skatte och frälse, tillsammans 59 Hemman och $26\frac{7}{8}$ mantal.

Den första Capellanen var Herr Johan Ingman ordinerad år 1783 Capellan i Gustaf Adolfs församling 1791, Capellan i Liljendal 1793, vice Pastor 1792, död 1804. Rådåret förestod nuvarande Capellanen i Bornås Herr Samuel Ceder, hwarefter år 1806 Herr And. Johan Liljander blef utnämnd till Capellan. Han är ordinerad 1791, Capellan i Anjala 1794 o. Pastor 1799, Capellan i Asitola 1810. Hans efterträdare är o. Pastor Lars Tallgren ordinerad 1796.

Klosters Cyflan bestriddes allraförst af en Gyman Mårten Hinderson utan lön, men sedan 1738 tillades den tjenstgörande klostaren rättighet att upbåra lön ifrån 12 hemman. Slutligen sedan Liljendal blef förwandladt till ett förskildt Capell, betala Capellboerne den rättighet de förut till Moderkyrsklostaren aflemnad, till sin egen Klostare; samma förhållande är det äfwen

med Kyrkotvättaren, så att de nu äro fria i allt, utom Kyrko och Kyrkstugu reparationer, samt prästegårdsbyggnad.

De Klockor som finnas i Stapeln äro stänkte af öfversten *Henric Aminof*, som derföre erhöå till matklocka på gården den lilla Klockan hwilken förut blifwit nyttjad, och som fordom warit i bruk wid moderkyrkan där den existerat alt ifrån Påfvetiden.

Såsom innehafware af Liljendals öfverste boställe må nämnas: *Fabian Berendes* (p. 59.). Efter honom torde Liljendahl genom reduction tillfallit kronan, emedan det ifrån 18de Seklets början warit öfverste boställe. General Lieutenant *Carl Gustaf Armfeldt* emottog bostället år 1711, men måste året derpå aftråda det till Ryksarne, och återtog det först efter freden 1721. Efter honom kom öfverste *Herman Reinholdt Taube* som erhöå afsked 1741, hwarefter öfverste *Fröberg* skulle erhålla bostället, men hann ej flytta dit förän Ryksarne 2dra gången 1742 borttogo detsamma — öfverste *Henric Aminof* 1750 — Baron och Riddaren öfverste *Horn* 1759 — Majoren och Comenduren af Kongl. Svenska Sverdsorden, Grefve

Fredr. Possé 1776 — Grefve Gust. Maurits
 Armfelt 1792 — General Klingspor 1796 —
 År 1811 blef bostället för kronans räkning borta-
 renderadt till Herr öfverste Christiernin.

Forsby har förut blifwit omtaladt; i afseende
 å dess nutvarande tillstånd må följande anmärkas.
 Rörelsen wid bruket beror hufvudsakeligen på det
 förråd af kol man kan erhålla till werkets driftvan-
 de. Fourneringen häraf war isynnerhet påräknad
 ifrån Perno, Morstum Lappträsk och
 Orimattila Soänar, hwilkas inbyggare på
 Forsby emottogo sina förnödenheter ej allenast af järn,
 utan äfwen Salt som här fanns till Salu. Men
 sedan L o w i s a och dess Fästning C w a r t h o l m
 blifwit anlagde, hafwa dessa ej allenast till Allmo-
 gen förtyttat ofwannämde waror, utan ock consu-
 merat en stor del af de kol som eljest kommit att
 stadna i bruket. Följden däraf har warit att Mas-
 ugnen på 32 års tid ej mera kunnat komma i
 gång, och att Brutsägaren warit nödsakad att till
 Marieforsbruk i Thusby Soäken försälja
 den ena stångjärns hammaren med 2ne hårdar, efter
 förut erhållet tillstånd af den 8de May 1795.

Hela Bruket består nu af en Masugn,
 en Stångjärns hammare med 2ne hårdar, samt

en Knip och 2ne Spit hamrar. Stångjärns-
 hammaren betalar 6 Skeppund skattjärn *) hvar-
 före smidas 600 Skeppund och 90 Skeppund Frät-
 sesmide tillsammans 696 Skeppund. Skattjärnet
 hemtas ifrån Sverige, vanligtvis ifrån Utö.
 Spit och Knip hammaren förädla ungefär 50
 Skeppund ämnesjärn, hvaraf försärdigas alla sorter
 spit yrar, Spadar, Skyslor, Kollastvar, hästflor,
 sön, trefötter m. m. som till den omkringliggande
 negden försäljes. En såg som åfven här blifvit inrät-
 tad betalar i skatt 7 tolfte helrena bräder **). Stodkar
 härtill hafva blifvit släpade ifrån Mörstun,
 samt en del af Lappträsk och Pernö socknar,
 men sedan år 1807 har sågen för mellantommian-
 de hinder ej varit i gång. Qvarnen som årligen
 renderar ungefär 100 tunnor hvaraf $\frac{1}{2}$ tillfaller
 Mjölaren, har tre par stenar, och betalar till kro-
 nan årligen 10 Tunnor spanmål, hälften råg och
 hälften korn.

Sedan på 1750 talet den förut omnämnde (p. 76)
 silfvergrufvan blef uptagen, var Bruket's inne-
 hafware flinnad att inrätta ett wast och smältnings

*) År 1814 betaltes till Kronan för 6 Skeppund
 skattjärn 40 Rubel i Silfver.

**) 6 Rub. 30 Cop silfver för år 1814.

värt i Lappträsk wid Palke och Kortian:
fosti lång och Högfors; men kunde härtill ej er-
hålla tillstånd, emedan Herr Affessor Jac. Forsell,
Capiten Lorenz Glanzenstjerna och Borg-
mästaren Gabr. Hagert redan förut eller den
14de Nov. 1752 erhållit Kongl. Majest. och
Kammar och Commerce Collegii öppna resolution att
wid samma fors få inrätta ett sågvärt. —

Wattnet som driftwer dessa omnämde wert kom-
mer ifrån ett träsk belegit $\frac{1}{2}$ mil ifrån sjelfwa bru-
ket. Wid dess utlopp har fordom stått ett ansen-
ligt berg *), hwilket wid brukets anläggande blifwit
bortsprängt, för att formera ett beqvämligare ställe
för stångjärnsbänumaren som här blifwit anlagd.
Ifrån detta ställe som nu kallas Hammarbacka
flyter wattnet uti en smal å igenom många bugter
till sjelfwa bruket, där det står 8 alnar lägre än i
träsket, och formerar åter ett nytt fall hvarigenom
de härvarande wert sättas i gång.

Kyrkan som blef upbyggd af Landshöfdingen
Lorenz Creutz (p. 52) är liten af träd, med ett
torn däruti förut hängit Klockor. Sedermera har

*) Enligt Håradsrättens protokoll af 1698, under-
skrifwit af Håradshöfdingen Eric Wosin — fin-
nes i Forsby.

en ny stapel, blifwit upbyggd *) som ej litet bidrager till brukets prydning. Altaret i Kyrkan är ganska wadert, i antik smak, med en couplet understödd af 8 corintiska pelare. I fonden är en taffla föreställande ett lamm med påskrift; *Se Guds lamm som borttager werldenes synder*. På piedestallen af de 2ne första Colonnerna stå Bruket's stiftares namn, nemligen på den ena: *Lorenz Creus* och på den andra: *Hedwig Eleonora Stenbock* med hwarderas titlar. Öfwanför Altaret står att *Carl Johan Creus* lätit ommåla kyrkan.

I Stapeln finnas 2ne Klocker, begge försedde med Creus'ska wapnet och en afbild af Forsby Brukt's kyrka. På stora klockan stå följande verser:

„O menniska, när du hör mitt ljud, så kom
 „wål ihog den yttersta basunens ställ, Då du
 „måste råkenstap göra, för alla dina tankar
 „ord och gerningar“. På den lilla står:
 „Jag ropar öfwer Skog, Mark, fjö, berg och
 „dalar, O Menniska kom och hör hwad Her-
 „ren din Gud talar“.

Öfwer Wapnet: *Carl Johan Creus* den äldre; under bilden af Kyrkan: *Forsby Brukt's Kyrka* gjord af *Råsmann. Holm. 1736*.

**) Upbyggd af Herr Burman.

Brutspråsten har njutit i årlig lön 80 Riksdaler ritgåld af brutets innehafware, och ungefär 10 Tunnor spanmål af omkringliggande byar. Bruts ägaren har ej allenast *Sus patronatus* utan äfwen rättighet att efter eget godisinnande till Kyrkans behof använda de medel som till Kyrkan inslyta.

Wid Prästewal och andra woteringar beräknas Stångjärns hammaren till 2 Mantal, Masugnen till 1, Kniphammaren till $\frac{1}{2}$, samt Djöl och Sägqvarn till $2\frac{1}{2}$ eller tillsammans $5\frac{2}{3}$ mantal; men derföre erlægges ingen rättighet hwarken till Kyrkoherden eller Capellanen wid Perno Modertyrta hwarunder detta Brut lyder.

Forsby gård som består af en stor Charactersbyggnad och Tre flygelbyggnader ligger suedt emot Kyrkan. I nedra salongen af den stora bygningen förekomma flera utsligter af Forsby Brut målade af en sticlig men otånd och anspråkslös artist, Herr Schiömark som dog i Lewisa år 1801. Han målade måst porträtter, men i landskapsmålning tyckes han äfwen hafwa studerat genre marine. Coloriten är glad, handlaget behagligt, samt färgernas gradation och blandning iagttagen med mycken noggranhet.

Om Perno Kyrka och des märkvärdig- heter.

Kyrkan som är af sten och af det enkla göthiska slaget är ej olit de stentyrkor som wanligtvis träffas i alla Soðnar längs med Finsta wiken. Den är understödd af 2ne rader pelare, som ofwantill förenade formera särstilda walf. Predikstolen står ungefär midt i Kyrkan, och choret är igenom ett stramt skildt ifrån den öfriga delen af Kyrkan. På södra sidan äro 3ne utbyggnader, neml. Förfugan och Snås grafchor, samt på norra sidan Sakristian som är nog liten och obekwäm. Här förwaras uti ett skåp på norra wäggen, och som ännu torde wara qwar ifrån Påswista tiden, Kyrkans silfwer, samt uti en god wälfö kallare under golfwet, Kyrkowinet. Fönstret är försedt inantill med en järnlucka som tillslutes med en järnstång fästad uti 2ne järndglor; en försigtighet som man funnit nödig, sedan Kyrkan så många gånger blifwit bestulen.

Dagadt den fasta grund som utmärker de gamlas byggnader, har Kyrkan betydligt satt sig isynnerhet på wästra sidan. Redan i 16de århundradet upmurades det wästra remnade hwalfwet; i 17de liksåledes, och torde en dylik reparation åter snart blifwa nödig.

Rågra särdeles gamla och märkvärdiga minnesmärken förekomma ej, men de här finnas böra likväl ej helt och hållet förbigås.

Det älska, och likväl minst värdade monument Verno Götten äger, är en sten som förmodligen förut stått på ett annat ställe, men nu förekommer på förstuga gålfvet just wid ingången till Kyrkan. Den är ungefär 3 aln lång och $1\frac{1}{2}$ aln bred, och innehåller en med munkstyl författad latinsk inscription, hvaraf jag med mycken svårighet, endast kunnat finna början: Anno dni mdi (domini mundi) LII die conceptionis virginis marie. Det öfriga är så utnött, att ingen bokstaf nu mera tydligt kan skiljas, och efter 50 år, torde ej en gång början vara läsbar. Ut dömma af skriffättet är denna sten huggen i 14de eller 15de seklet till minne af någon märkvärdig händelse. Jag förmodar att den har afseende på den tid då Götten blef stänkt till Munkarne i Padis, hwilket äfwen träffar in på tiden enligt hwat förut blifwit anmärkt.

Rågra usla Jungfru Marie och Apostlabilder fanns ännu för en tid sedan, men äro nu helt och hållet förstörde.

Gravstenar förekomma flere, hvaraf de förnämsta äro:

En flax gravsten med en man i full rustning och bredwid en qvinna med ihopknäpta

händer, svept i en lång kåpa. Inunder mannen läses följande:

„Här ligger begrafven den Edle wälbördige och manhaftige Ernest Croyt, til Carlskylas öfwerste hwilken affomnade i Gudhi then — Anno — Hwiltens själ Gudh glädie.“
Samt under qwinnan: „Här ligger begrafven den ädle och wälbördige Catharina Hefß von Wichdorf, affompnat i Gudhi then — Anno — Gudh förlåne en glädjefullt upståndelse.“

På högra sidan finnas desutom följande wapen inbugne neml. 1: Creutskä 2; Wildemanska eller Hans Moders. 3: Zäggerhorns eller hans Farmors. 4: Frilles eller hans Mormors. På andra sidan finnas äfwen 4 wapen neml. 1: Hefß von Wichdorfska. 2: Anrepsska eller hennes Moders 3: Pleksiska. 4: ett obekant.

Wilmansgårds grafsten han varit försedd med en lång inscription som nu är helt och hållet utnött. Af Wapnet som ännu någorlunda kan skönjas finner man likwäl att grafven tillhört Wildemännerna. Bokstäfverne T. D. B. H. som stå öfwer wapnet betyda Thomas Olofson (p. 26.) (Wildeman) Brita Henriks dotter (Risbit). Inunder står årtalet 1584.

Tjusterby gräfften har jag ej haft tillfälle att aftefna, emedan den med några andra stenar, lades under gälfvet då Kyrkan år 1812 reparades; men jag erinrar mig att den tillhört U r f-
wid Tönneson (p. 26.) hwars släkt länge innehade Tjusterby.

På wäggen nära altaret har Herr Geheime Rådet och Landshöfdingen Grefve Robert Wilhelm De Geer och dess syston låtit upresa en sten af brun marmor till minne af deras föräldrar. Denna sten som är wacker och wäl arbetad innehåller ett Epitaphium i stenstyl med guldbokstäfwer, af följande innehåll:
 „Otto. Wil helm. De. Geer. Friherre. Kongl.
 „Maysts. och. Swea. Rikes. högst. betrodde. Man.
 „Öf. Råd. Commendeur. af. Sverds. Ordens. Stora-
 „Kors. Född. 1710. d. 25. Decemb. död. 1769. den.
 „24. Martij. Hans. Fru. Anna. Dorothea.
 „W u h l. Friherrinna till. Terwit. Tjusterby. Moln-
 „by. Willmansgård. Pereniemi. Ratula. m. m.
 „Född. 1723. d. 2 Oct. Död.. 1772 d 20. Jan.
 „Han. Har. Inrikes. Utrikes. 3. Krig. 3 Fred.
 „Tjent. med. Heder. 59. År. wandrat. Redeligen.
 „Hon. War. Uffrad. Waka. Huld. Moder. Pryd-
 „nad. för. stt. Rön. 50. År. lefwat. Till. Efterdöme.
 „Med. Begges. Ramn. år. deras. Aminnelse. bewa-
 „rad. Stenen. Restes. Af. dess. efterlemnade. Barn.
 „R. W. A. G. D. Chr. och. D.na. Utr.

De Geer." Gnunder stå De Geerska och Muhl-
ska wapnen förenade.

Jönås grafhor som bevarar General Carl
Gustaf Armfeldts stoft, äger utom den förut
omnämde tydligen upsatte inscription, (p. 72) ingenting
märkvärdigt. Det har förut tillhört Creuska fa-
milen. Man känner att Amiral Lorents Creus
äfsven hade en dylik graf i Pyttis Kyrka som år
1793 blef tillsluten och rummet förvandladt till
förstuga. Wapnet med en inscription som varit
fästade öfver ingången till grafven på Kyrkowäg-
gen, stå ännu qwar, och lyder sålunda: Ecclesiae
hujus Patronus Laurentius Creutz. Anno
1671.

Predikstolen är efter en äldre småt up-
satt, utsirad med många Aposila bilder och andra
osmakliga prydnader. Taket eller himmeln likaledes,
med den skillnad att man äfwen där uplåcker Creuska
wapnet. Innanför på fransén står att den blifwit
ommålad under Probstén Krots tid af Målaren
Lindström i Borgå.

Twenne Englar af bildhuggare arbete som äro
fästade på Pelaren wid predikstolen witna om an-
lag till en stor talang. De äro förfärdigade af
Herr Gustaf Serlaciuss Probstén Serlaci son hwil-
ken genom allehanda arbeten gjorde sig känd såsom
färdig bildhuggare. Detta förtjenar så mycket

mera att anmärkas som han besutit denna färdighet, utan att hafva erhållit någon undervisning. Man har ännu efter honom flere tvål och konstigt arbetade stolar, som hos hans efterkommande bevaras såsom en märkvärdighet.

På hvar sin sida om Altar fönstret hänga 2ne stora och gamla tafflor i halft uphöjdt arbete. Den ena föreställer Christi intåg till Jerusalem, och den andra hans lidande och begrafning. De måste vara mycket gamla. Herr General Major Ernest Forbus (p. 54) har låtit förnya dem, och sätta därunder följande inscription: Hoc epitaphium utut jam divisum renovatum 1653.

En mindre taffla öfver Altarbordet som föreställer Rättwardens instiättelse, är alldeles lika med flere af dem jag sett i Finska landkyrkor, men tillika högst medelmåttig. En annan och större Altartaffla öfver Altarfönstret, har sedermera Nils Witt målad af Målaren Lindström i Borgå och föreställer Engeln Michaels strid med draken. Den är mer till förargelse än nytta, utom det at målningen är under all Critik. Härvid bör anmärkas att Engeln Michael är Kyrkans skyddshelgon. —

Christus på korset som står öfver Chorbalken jämte Jungfru Maria och Apostolen Johannes försejnas att nämnas såsom rätt värdert bildhuggare arbete. De sistnämndes draperier förråda mycket

omsörg och tånnedom. Man wet ej af hvem och när de blifwit upsatte.

Churu Kyrkan i äldre tider ågt flere ljuskronor finnes nu blott en enda som blifwit stänkt af Forselles Familie emot det wilkor att i Kyrkan erhålla en graf. Major af Forselles har åfwen 1789 låtit förfärdiga de nu brukliga stfertaslorne och flytta dem på Chorbalken ifrån altarkransen, där de förut till mycken förargelse varit fästade.

En döpselse funt af sten med sten fot af det mindre slaget förekommer också inom choret.

Såsom en märkvärdighet bör åfwen omnämnas den kopparkista som år 1745 blef funnen i Degerby grafwen, och ännu bevaras i Kyrkan. På locket är måladt ett kår, med några bibliska tåntespråk, samt på sidorne flere wapen som litwål nu mera ej kunna åstiklas. Men hvem den tilhört, finnes af följande inscription på ena ändan af locket:
 „Kongl. Maiests. Till Sverige Tro Man, öfwerste
 „Lieutnant Edle och Wålborne Petter Solawits
 „till Degerby, Kuggom, och Järnböle. År födder
 „på sin Fädernesgård Fansnäs i Perno sockn år
 „1606, och somnade i Herranom på sin gård Degerby år 1673 Kort efter fyndet blef i en sockenstämma proponerat, att denna liktista skulle

för Kyrkans råkning försäljas, men sådant blef på giltiga stål, ifrån högre ort afslagit.

Uf Silfwer åger Kyrkan för det närvarande: 2ne stora Ljusstakar, stänkte af Christina Boye en kält med Paten giftven af Thomas Pehrman, en oblat ask, samt den Paten som blifvit förfärdigad såsom prof af Silfwergrufwan wid Forsby.

Sluteligen bör jag åfven nämna om de Adliga wapen, som finnas upsatte i Perno kyrka.

1: Creuttska där af finnas 4; ett af adeliga och tre af friherrliga slågten.

2; Forbus där af förekomma 3, men mycket illa medfarne, så att man knapt kan skilja wapnet.

3: Anrepp till Soor No. 7. Denna ått som härstammar ifrån Liffand är känd i Perno genom Ernest Creutz Ewars Moder Margaretha Anrepp. Om någon af denna familie bodt här wislar jag.

4: Hefson Wichdorf; finnes ej introducerad på swenska Riddarhuset, men är bekant i genom Catharina Hefson Wichdorf den omnämde Ernest Creutz Fru.

5: Plesse; bör åfven till Creuttska familjen, men är att dömma af wapnet, af den gamla adeliga slågten i Hollstein som för en stöld, hwaröfwer ifrån wänsler snedt till höger flyter en ström?

6te Dougal af Maaderstoun: denna

ått som härstammar ifrån Skottland är i Perno könd genom Elsa Dougall g. m. Amiralen Lorenz Creutz.

7: Gyllenhorn; till hwilken af de adeliga familjer som bodt i Perno, detta wapen hör, är mig obekant. Ingen af detta namn, har så mycket jag wet bodt här. Desutom är detta wapen innehållande ett Gullhorn i rödt fält mtd 2ne underliggande stjerner alldeles olita med Josua Gyllenhorn's wapen som år 1625 introducerades, och med honom utgiå.

8: Lode ifrån Lissland.

9: Frille till Hapaniemi. Denna släkt som nu är utgången är könd i Perno, genom Anna Frille, g. m. Arfwid Olofsson Wilde man. Hon war utan twiswel dotter till Hofwidsmannen på Åbo Olof Magnus Frille som lefde i början af 16de århundradet, så wida med honom denna ått på swärdsfödan utgiå. (Jämf. Sjernman Ud. Mat. p. 270).

10: Solawits, se p. 56.

11: Roos af Grostrop. Har 3 stjerner i gullfält *). En Roos skref sig till Wagnås.

12: Duter.

*) Wör således ej heta Roos utan Rosen. Amiralsskan Lorenz Creutz Mormor hette Elisabeth von Rosen.

13.: Berch härstammar ifrån Lifland.

14: R i s b e t; W i l h e l m R i s b e t hade en M a r g a r e t a D u w a l l till Fru och blef därigenom släkt med Amiral Lorenz Creutz.

15: Bredaw Om denna ätt har jag ej kunnat finna någon uplysning. Wapnet liknar B l a n k e n f e l d s t a om det wändes om.

K l o c k s t a p e l n som står på ett berg wid Kyrkan är uppförd af i kors lagde bjälkar, och äger för det närwarande blott 2ne Klokor. På den större är en Kyrka afbildad med påskrift: V e r n o K y r k a och inunder: T h e n i h e r h a f t w e r ö r n o t t h ö r a h a n h ö r e,“ Luc. 8, 8. På andra sidan står: „Med Verno församling i Ryland och dess egen bekostnad förfärdigad låtit i Stochholm af Er. Råzman Åhr efter Christi börd Anno 1735.“ Den lilla klockan har följande påskrift: „Laudate „Dominum in Cymbolis in Cymbolis bene „sonantibus. Holmiae me undebat Johann „Meijer Anno 1675“. Och ofwansföre: „Glo- „ria in exelsis Deo et in terra pax.“

Sofnens inre beskaffenhet.

Perno Sodens längd ifrån Rorr till Söder utgör 11 gefär $3\frac{1}{2}$ mil, samt dess bredd ifrån öfster till väster 2 mil, hwilke likwäl för gränsornas ojämnhet skul ej så noga kan bestämmas. Dess areala innehåll är $5\frac{1}{5}$ Mil *)

Landet är mera ojämt än slätt. Utom flere höga jordskullar, upresa sig åfwen betydliga berg emellan dälдерne. Ibland dessa äro de omkring Forsby de högsta, af hwilka sedermera en del sträcka sig i en wästlig riktning åt Borgå och en annan gren söder ut längs med Perno sjön till dess de försvinna i Finska wiken. De omvärla med längre och kortare sandåsar, af hwilka den så kallade Högmalmnen öfwer hwilken den allmänna landsvägen löper, och malmen wid Perno Kyrka, äro de märkswärdigaste. Men en dylik sandås begynner åfwen i Liljendal och sträcker sig i sydlig riktning förbi Hardom och Gislom till Lovisa där den förlorar sig i stora sjön, och äro båda dessa sandåsar att anse såsom en fortsättning af den bekanta landtryggen (Maansälkä) som genomlöper en stor del af Finland.

*) Djurbergs Beskrifning om Sverige, 4de Bandet p 38.

Genom den sjö som wid Forsby tage sin
 begynnelsen och sedermera widgar sig mer och mer
 åt söder, delas Sotnen likasom i 2ne lika delar
 Men ehuru man wäl kan säga att denna sjö först
 wid Forsby blifwer märkbar, så anses likwäl dess
 ursprung .wara Pyhäjärwi träst wid Artssjö
 Kyrka, hwärifrån wattnet i en smal å flyter förbi
 Liljendals Kyrka och Ruskösti till Hammar-
 backa träst wid Forsby, och därifrån sedermera
 genom Forsby ån ut i stora sjön. Wid utloppet
 ifrån Pyhäjärwi blef, då Forsby brut anlades,
 en damm upbyggd, för att wid förefallande behof
 kunna updamma watnet. Då Artssjöboerne seder-
 mera af eget bewåg förstörde denna damm, såsom
 skadlig för deras öfwanföre liggande åkrar, blef-
 wo de genom Håradrättens resolution ålagde o-
 allenast att framdeles uphöra med dylika wäldsamhe-
 ter utan ock att ersätta den skada bruket möjligst-
 wis härigenom kunde komma att lida. *)

Öfver bland holmar i Perno sjön må följande
 anmärkas: Forsön innehåller godt ångsland
 som är deladt emellan Forsby och Garpgårds sam-
 hålligheter, Kalfön och Ryssön under

*) Dat. Perno Kyrkoby d. 17. Nov. 1698 Erich
 Boslin.

Terwite, den sednare bekant genom Ryssarnes wilstelse därstädes ifrån 1713 till 1721. Hirssalö nedan om Perno Kyrtä, samt mera ut åt Finsla wiken Påsalö, Grand, Kjåldö, Rejssalö, Hudö, Wåtskär, Sondarö, Carssalö Bastudn, Sandö, Reimarwit som alla äro bebodde, utom en mängd andra som utgöra Eocknens stärgård.

Stora Fjårdar som inbegripas under det allmänna namnet Perno fjården äro följande: Rejssalö fjården, Påsalö fjården, Jönäs f. Carssalö f. Terwite fjården, samt Wagnäs fjården wid byn af samma namn.

Men utom den stora allmänna Perno sjön, förekomna dessutom flere större och mindre träsk, såsom 1: Carflax som har sitt utlopp förbi Carflax gård, där u. i ett litet fall en qwarv och en såg äro anlagde. 2: Ett mindre träsk åstwen på Carflax ågor wid Lappnor. 3: Pålbdle träsket 4: Gammelby som igenom den så kallade Gammelby bäcken flyter uti Perno sjön. 5: Hammarbäck träsket wid Forsby 6: Liljendals träsk. 7: Ruskostki träsk 8: Hopom träsk *), samt 9:

*) Wanliqtwis kalladt Huopijärwi. Detta, och ej så stråsk såsom Djurberg säger p. 319, är den

Björnträsket i Reuso måße som skall wara öfwer 10 samnar djupt. I alla dessa träsk fångas hwarjehanda fisk, men isynnerhet berömmes Björnträskets abborrar såsom stora, feta, och wälsmakliga, ehuru det för sin aflågsenhets skull ganska sällan besökes af någon fiskare. Utom dessa omnämde träsk förekomma ännu: ett litet på Snås ågor och tre små på Reysalö, som hafwa rudor. Men de twenne sistnämnde äro ej observerade på någon charta.

Alla inländska sjöar äro upptagne till 2,797 $\frac{3}{4}$ tunnland, samt strömmar och bäckar som rinna beständigt till 383 Tunnland.

Stora och widlöftiga m åssar uptaga dessutom ungefär $\frac{1}{6}$ del af Sotnens ostridiga land. Ibland dem märkes isynnerhet Reuso måße som håller i widd 1200 tunnland, och är delad emellan Malmgård, Liljendal, Hardom, Forsby, Garflar, samt alla Verno, Thorsby, och Garpgårds samhälligheter. För att kunna draga nytta af denna widsträckt mark beslöt Forsby bruks innehafware att genom Canaler eller utfalsdiken söka afleda watten, om sådant i afseende på måßans höjd kunde blifwa möjligt. Han lät derföre afmåta densam-

största sjön i Sotnen. Sjöträsk är detsamma som Liljendals träsk.

ma, då det befanns att måssan stod 30 alnar högre än wattungtan i Hammarbacka träsket uti hwilket wattungnet skulle ledas. År 1784 den 9de Juni begyntes arbetet med den så kallade Gamla Canalen och fortsattes åren 1785, 86, 87 och 88, med en kostnad som steg till 4347 Rixdaler 40 ö . banko. Därpå hwilade arbetet till år 1798 den 8de Maj, då den nya Canalen begynte gräfwas, hwilket påstod till året derpå. Dess kostnad steg till 1523 Rixd. 18 ö . 2 r. Banko. Den delen af måssan som härigenom blifwit uttappad och odlad, har sedermera årligen renderat något spannemål och hö, som ej så noga kan befrämmas.

Sluteligen böra äfwen omnämnas de allmänna wägar som gå igenom socknen. Den förnämsta är den så kallade stora strandvägen som ifrån Lowisa till Perno utgör $1\frac{1}{2}$ mil, därifrån till Forsby 1 mil, samt därifrån till Glibby $1\frac{1}{2}$ mil, hwarifrån vägen forfättes igenom Borgå och Helsingfors ända till Åbo. Desutom går ifrån Forsby en annan landsväg som i Kustofski delar sig i 2ne delar, hwaraf den åt vänster går till Mörstum Artsjö o. s. w. samt den åt höger till Liljendal, Lappträsk, Elimå, m. m. Ifrån Lowisa går äfwen en allmän landsväg igenom

Hardom, som träffar den förutnämde wid Kors-
malm i Lappträsk socken, samt en annan ifrån
Hardom till Liljendal. En mindre lands-
väg som likväl af allmogen underhålles går
ifrån Brånbro wid Gammelby till Grågg-
bölle, Bagnås, Terwite, Gerby, Lju-
sterby, Isnås, Laxdal, Sjögård, Will-
mansgård, Trannås, Rosendal, Edö och
Kärpå. Här slutas denna väg, men ifrån Is-
nås går ännu en annan till Fasarby, Lab-
by, Sölar och Rönås där den slutas.

Gästgistorier finnas i Perno, Forsby
och Liljendal, af hwilka isynnerhet de först-
nämde äro försedde med wacker åbyggnad. Perno
gästgistori underhålles af Baijars rusthåll,
som till ersättning för den skada gästgistoriet i
bdrjan då de inrättades, troddes tillfoga egendomen,
erhöll Svarfwar's hemman till understöd.

Af större broar förekomma blott trenne, neml.
en öfver Forsby å, den andra öfver Rustof-
å samt den tredje wid Liljendals Kyrka öfver
Gåfträsk å.

Åkerbruk, Producter, Fiske.

Att landtbruket i allmänhet här gansta väl skötes, kann af ingen kännare bestridas; mera oafgjord torde den frågan blifwa om innom Sotnen finnas någon mängd af landstycken som ännu kunna upodlas, och om följagteligen sotnen kunde föda ett större antal Menniskor än nu sker. Att häröfwer falla ett bestämdt omdöme tilltror jag mig icke, utan öfterlemnar det till läsaren, sedan jag framställt följande anmärkningar.

Då Sotnen år 1742 på Kongl. Majest. i Sverige befallning blef afmått, inlemnade Herr Direktör Jaggot till kongl. Swenska Wettenstaps Akademien en berättelse häröfver *) hwaruti han upgifwer Sotnens areala innehåll till 160,111 Tunmland, efter 14000 qwadrat alnar på, tunnlandet. Härunder inbegrep han äfwen Darne i stärgården 12,998 T. — stridiga platser med Borgå Sotnen 1,553 T. — och hela saltjön så långt stärgården sträcker sig, till 47,493 T. hwilket om det afräknas, lemnar öfstridigt land 98,067 Tunmland att emellan Sotneboerne fördelas. Af detta åter befanns upodlad åker 5621 T. och obeståndigt hafwerland 75 $\frac{1}{2}$

*) K. Sw. Wett. Akad. Handl. 1750. f. 257 — 268.

Tunnland samt ångsland 10,802 $\frac{3}{4}$ T. hwartill lades land tjenligt till upodling 12,133 Tunnland då till Ekogsmark och Muhlbeta återstod 69,434 $\frac{3}{4}$ tunnland, utom de stridiga platserne.

Soken som består af 170 $\frac{5}{8}$ mantal, war då delad i 334 gårdar eller råtar, så att mantalen knapt woro halftwerade. Härwid gjorde han den uträkning att om hela den brukbara jorden skulle uptagas och odlas, skulle ej allenast hwart helt mantal erhålla fulla 40 Tunnland åter, med hälften i tråde, 90 Tunnland ångsland, och betesjord 100 Tunnland, utan man skulle ännu kunna formera 49 $\frac{5}{8}$ nya Mantal af lika storlek med de föregående, i hwilkets ställe han litwål ansåg hemmanens flyfning såsom bättre och förmånligare.

Jämför man dessa upgifter med Ryrkotabellerne så finner man att Soken nu består af 511 gårdar eller råtar, hwaraf 133 böra till Capellet, och att således Mantalen öfwerhufwud äro delade i 3 delar. Endast 6 gårdar, Säterierne undantagne, bestå hwardera af ett helt mantal. Af dessa gårdars innehafware äro 301 bönder på egna hemman och 211 på andras. Denna mantalens delning witnar om återbrukets wälstånd, och att summan af den upodlade återjorden som år 1811 uptages till 3584 Tunnland måste, jämförd med Director F a g g o t s upgift wara för liten. Men

sådan är också för Prästerskapet omöjligt att noga bestämma, ej en gång gifningsvis; ty i afseende på Perno inser man lätt att om hälften af den upgifna återjorden (3584 T.) eller 1792 Tunniland ligger i träde, det öfriga beräknadt efter 6te fornet lemnar 10752 tunnor, som delade emellan 6145 personer såsom utgörande Sotnens folkmängd, gifver ungefär $1\frac{2}{3}$ tunna på personen. Häraf bör ännu afräknas utsädet, räntan, Prästetionden, och andra utstylder, då ganska litet blir kvar till föda. Ligger man ännu hårtill att sedan år 1742 intet hemman fallit i öde, men väl flere äldre ödeshemman blifvit uptagne, och ganska många hemman ökat sina upodlingar, anser jag mig äga stora stål till den förmodan, att Perno äger åtminstone 6000 Tunniland upodlad återjord, och öfverlemnar till dem som äro tviflande på orten att undersöka huruvida denna förmodan är grundad eller icke.

Återn besås måst med råg och därnäst med Korn och Hafra men mycket litet hwete. Potäter hafwa äfven i sednare åren vunnit mycket förtroende. Lin utsås något nästan på hwar hemman, men denna näringsgren har ej medfört mycket profit för dess idtare.

Äf såväl återns som ångens afkastning försäljes mycket litet till ståderne. Mera lönar sig steket för dem som hafwa Fjstivatten, ehuru detta

Äfwen några år flår felt. Utom Äl, Lake, Gådda, Gös, Abborre, Mört, Girs, Brax, Gd, löja, Nors och wimba fångas mycket Strömming i stären, samt af Pittå på Serflar och Lapnor boerne. Större delen här af förtäres lifswäl innom denna och närbelägna Sotnar.

I forna tider war det wanligt att en mängd lodjor ifrån Åbo stärgård kommo om hösten till Forsby, där en myckenhet Finnar wore samlade som antingen köpte eller emot Spannmål tillbytte sig deras strömming. Men nu sedan den starka folksourneringen ifrån de Finska sotnarne uphört, har antalet af handlande Finnar minskats och med dem äfwen lodjornas antal. Skålfångst idkas mycket af de wid hafskanten boende stäreboer. Flere förena sig till detta ändamål om wären och begifwa sig med den största lifsfara långt ut till hafwet. Ofta blifwa de af isstycken drifne till lifsländsta sidan, hwarifrån de sedan om sommarn återwända med sitt byte. Spåket försälja de till städerne och af skinet förfärdiga de sig stöflor och tobakspungar. Äfwen köttet ätes af en del med mycken smak.

Äf wildtwäxande örter är Rummin den enda hwar af allmogen hemtar någon fördel. Den

växer i ymnighet på åkerrenar, och försändes dels till Stockholm, dels till närbelägna städer. Humle planteras här och där; wild humle skall vara på brändön under Tjusterby. Åfwen Hassel träffas wild, men blott på ett enda ställe i socknen.

Här wore åfwen tjenligt att framställa Socknens Naturalhistoria, men då jag ej är i tillfälle att häruti lemna något mera fullständigt förbigå den, sedan jag med några ord nämnt om det bekanta silfverberget wid Forsby. Att detta ridan i äldre tider warit kändt, är förut omnämndt; men när det uphört att arbetas och hwar det warit belägit är obekant. På 1750 talet anställdes nya undersökningar, då flere anledningar till silfwer uptäcktes. Den största ådern war i det så kallade Warpberget 8 aln öfwer watnytan, där åfwen fanns kopparmalm. I brukets hästbåge $\frac{1}{2}$ mil öfver om gården blefwo wid samma tid af Bruks Patron Rorström anwiste några Arsenikaliska Ricsflåkar i en lågt liggande bergshåll af Schimmerblandad Kalksten. I 2ne Närpningar som då gjordes af tre famnars längd och 2 famnars bredd den ena två den andra fyra alnar djup, uptogs de malmarter som den 12te Sept. 1751 blifwit till sin halt proberade, nemligen en glans som

Hållit bly 76 lb, Silfver 18 $\frac{3}{4}$ lod, Kopparfies 2 $\frac{1}{2}$ gr. Desutom fann man anledning till Silfvermalin på 16 särstilda ställen och förhoppning på 12 andra.

Mineraliska watten förekomma på många ställen. I Forsby och wid Wedas hemman hafwa 2ne surbrunnar redan ifrån äldre tider blifwit nyttjade och berömda. Men om deras watten af någon blifwit kemice undersökt, är af inga hårtwarand chandlingar, att inhemta.

Marknad har förut blifwit hållen i Verno den 28de Sept. Men redan för 20 år sedan blef den på fleras begäran flyttad till Morstum. Verno han egenteligen inga producter att förkyttra, ej eller långt till städerne att afhemta sina behofwer. Att marknaden flyttades till Morstum war således för denna soth ingen förlust, men wäl en anledning mindre till oordning,

Folkmångd, Sjukdomar, Bådeliga händelser.

De ålsta underrättelser vi nu äga qwar om folkmångden i Perno Sothen, äro samlade af Probsten *H a b e r m a n*, straxt efter det 2dra Ryssa Kriget. Då räknades 4286 personer, hvaribland woro 2022 mantön samt 2264 qwintön.

År 1815 bestod folkmångden af 6145 personer, hvaraf 2972 woro mantön och 3173 qwintön, och har således på en tid af 70 år, förökat sig till 1859 personer eller nästan en tredjedel. På de sista fem åren har folkmångden blifwit ökad med 158 personer, hvaraf 77 m. t. och 81 q. tön.

De föddas antal har ifrån 1749 ända till 1785 alldrig stigit till 200, utom år 1755 då man räknade 203 födda. Minsta antalet på denna tiden war 107. Men, ifrån 1785 till 1807 war de föddas antal alltid nära 200 och deröfver till och med 267. Märkwärdigt är att under krigsåren 1791, 92 samt åfwen 93 war de föddas antal som störst, men tvertom under kriget 1808 föddes blott 148 barn samt 1809 endast 99.

De dödas antal har öfverstigit de föddas
följande år:

1750	föddes	140	dödde	176	i kopper	76
1757	—	145	—	162	—	29
1763	—	196	—	236	—	75
1764	—	176	—	212	—	19
1768	—	152	—	176	—	41
1773	—	151	—	141	—	57
1775	—	142	—	197	—	1
1776	—	138	—	236	—	6
1777	—	107	—	194	—	4
1778	—	155	—	192	—	53
1781	—	146	—	261	—	34
1788	—	239	—	261	—	
1789	—	158	—	379	—	
1790	—	196	—	270	—	
1793	—	267	—	275	—	110
1807	—	137	—	169	—	16
1808	—	148	—	271	—	52
1809	—	99	—	312	—	60
<hr/>						
Summa	—	2892	—	4120	—	633

Bland socknens nuvarande inbyggare räknas:

Pråster, Skollärare, Studenter, Skolgåffar,
Kyrtobetjente — tillsammans = = 15 pers.

Civila Embetsmän	=	=	=	5	pers.
Officerare, Underofficerare, Soldater					
Båtsmän	=	=	=	=	39 —
Støppeare, Sjødmän, Lotsar	=	=			72 —
Bønder, torpare, bønddrångar och					
bøndgåssar	=	=	=	=	1581 —
Handtverkare	=	=	=	=	63 —
Inspectorer, Trådgårdsmåstare och					
Betjenter	=	=	=	=	35 —
Personer som nyttjas vid Stång-					
järnshammarn, Knipsmedjan och					
qvarnar	=	=	=	=	27 —
Utur tjenst gångne personer	=				26 —
Hustrur, Entor, och Flielbarn un-					
der 15 år	=	=	=	=	2374 —
Goffebarn under 15 år	=	=			1054 —
Ugifta af qvinnotødet øfter 15 år					725 —
Männer som underhållas af fat-					
tigkassen	=	=	=	=	55 —
Qvinnor dito. dito.					74 —
Summa					6145 —

Härmed är inberåtnad ej allenast Perno Mo-
derkyrkoförsamling, utan øf Liljendals Capell, samt

Forsby Bruts församling. Förhållandet demt emellan blifwer följande:

	Manf.	Qwint.	Summa,
Verno =	2220	2370	4590
Liljendal =	679	743	1422
Forsby Brut	73	60	133
	<hr/> 2972	<hr/> 3173	<hr/> 6145

De flåsta hushåll bestå af 6 — 10 personer, men litwål förekomma 160 hushåll som blott bestå af 2 personer, och 5 som hafwa öfwer 15 personer. Här finnas tillsammans 933 hushåll.

Af adeligas ståndet äldre och yngre bo innom socknen 23 personer, och af Ståndspersoner 57.

Jfrån År 1749 till 1811 eller på en tid af ungefär 60 år har tillsammans råknadt 1196 personer dödt i kopper. De år då ingen enda dödt i kopper äro följande: 1752, 60, 61, 66, 67, 72, 88, 89, 90, 91, 1801, 1802, 1810 och 1812.

Uppning med kopper har allt sedan år 1800 varit i bruk, men i början utan särdeles förtroende till dess wålgörande wårkan. Först i sednare tider har allmogen lärt att inse sitt fel, och denna åra

tillkommer endast Bruks Predikanten nu mera Cappelanen i Bornås, Herr Samuel Ceder som igenom sin outtrötteliga möda i denna delen förstod tillvinna sig Allmänhetens förtroende. Med tacksamhet böde vi erkänna att han genom ympning årligen räddat flere hundra barn ifrån koppsmittans förödelse; och ehuru år 1808 och 9 öfver 100 barn dogo i koppor, bör detta ej tillskrifvas honom, såsom nyss kommen; hans förtjenst blir mera synlig då man bemärker att de följande åren 1810, 11 och 12 tillsammans endast fyra barn dödt i koppor.

De måst gångbara sjukdomar äro r d d s o t och fr å s a. Den sednare är isynnerhet mycket allmän för dem som bo långt med sjökusten, där det ofta händer att flere personer på en gång och i samma hus deraf äro angripne. Urom den kalla sjöluften torde isynnerhet mycket fästtande hertill twara skulden. Climatet är eljest ganska godt och folket i allmänhet friskt och starkt. Den högsta åldern är wanligtvis emellan 60 och 80 år, men man har likväl exempel på många som lefwat till 100 år och däröfver. År 1756 lefde en som räknade 115 år och 1773 en som war 110 år gammal. Men på de sista 50 åren hafwa blott fyra upnått en ålder af 100 år, och 9 hafwa räknat 93 år.

Från år 1774 till år 1812 hafwa 82 hustrur funnits hwilka efter 45 års ålder, födt barn.

Öfvermåneliga dödsfall hafwa följande blifwit anmärkte på en tid af 60 år; I fwa n d e upbrånde genom måvelö 2ne personer 1750 och 54. Upbrånde af hett watten 2ne 1753 och 1801. — Drunknat 9, hwaraf en drunknat då han löpt stridsto, en i ett bryggkar, och en uti en brunn. Ögenomt håstar hafwa omkommit 1 som fallit af en stånande håst 1758, — 2 som blefwo sparkade 1780 och 1796 — samt en som blef ihjältrampad af en håst 1786. Hångt sig hafwa 3, neml. 1763, 67 och 1772. Genombårad af ett spjut l. 1760. Swäljt en måffingsbit l. år 1761. Stungen af en örm l. 1759. Slagen af Åstan l. 1767. Fallen till döds l. 1779. Fastnat i ett qwarnhjul och till döds krossad 2ne 1781 och 1802. Biten af en warg l. 1781. Öhjälsfrusen l. 1806.

Det finnes ej anmärkt om Påstsmitta någonstån här warit i gång, ej eller om någon stor miswärt och hungersnöd förefallit. På en malnåra Öarflax synas ben af Menniskolit som där blifwit begrafne, men traditionerne häröfver äro olita; somliga säga att det warit personer som dödt af påsten, andra åter, att här förefallit en bataille

emellan Ryssa och Svenska armeen. År 1772 blef en Gorden dragen längs med hela stärgården för att hindra påstsmittan att inkomma ifrån Ryssland.

Några allmänna bostapssjukdomar äro ej kände. Såsom märkvärdigt bör man likväl omnämna den bostapspåst som år 1811 grasserade endast på Garstas gård. Innom ganska kort tid dogo där 54 stycken mjölkande kor, 4 st. orar och 22 qwigor. På mera än hälften af dessa Kreatur har lungan varit förtörd, liksom om de haft lungrot. Ibland flere läkemedel hwaraf man gjort bruk, såges brännvin blandadt med själspäckstran måst hafwa bidragit till sjukdomens påswande.

Prästbol, Fattigwård, Sotnemagasiner.

Pastors bostället som ligger tätt intwid Ryskan består af ett helt mantal, och hade enligt 1663 års anteckning blott 8 tunnors utsäde. Ru utsås ungefär 12 tunnor, men såwida jorden skall arbeta med eget folk, blir behållningen likväl ej alltför stor. Ordinarie räntan är uptagen till 40 dal:

23 öre silfvermynt. Åbyggnaden är beqväm. Utom en större byggnad, bestående af en Sal fyra kamrar och kök finnes en mindre med 3 kamrar och bagarstuga som af Probsten Krok upbyggdes, men efter hans död af Sotnen inlöstes, för att om Söndagarne nyttjas af Sotnens Herstapen — men hwilken rättighet de åtminstone på många år aldrig begagnat.

Capellans bostället ligger mer än 2 mil ifrån Kyrkan i Homansby, bestående af $\frac{1}{3}$ mantal och 18 d. 8 ö. silfvermynts ränta. Då Sotnen hade 2ue Capellaner var detta boställe för den äldre — den yngre hade intet. Dess aflägsenhet har likväl gjort att det i urminnes tider ej varit bebodt af någon Capellan, utan blott af lambönder. Vice Pastoren Dawid Hipping proponerade wäl i en sockenstämma 1797 att få byta sig till ett för honom och Sotnen lägligare boställe, men utan att härupå följde någon förändring.

Pastorslön stiger till ungefär 250 tunnor spannmål som upbåres af 163 $\frac{7}{4}$ mantal. Sotnen består wäl af 170 $\frac{5}{8}$ mantal, men ifrån denna summa afdrages ej allenast Kyrkoherde och Capellans boställena utan ock Forsby bruk berättadt till 5 $\frac{2}{3}$ mantal, som ej betala någon Prästrättighet. Capellanen wid Moderkyrkan upbär sin lön som stiger till 70 Tunnor spannmål af 103 $\frac{1}{4}$ mantal.

samt den i Capellet af 60 $\frac{1}{2}$. Klofaren har något öfver 40 tunnor och Kyrtowåttaren 8. Utom de wanliga Pastoralierne erhåller Pastor öfwen några tunnor strömming ifrån stären; men några sportlar bestående af lin, kött, bröd m. m. äro ej bruklige.

Till Sotneboernes beqvåmlighet isynnerhet om wintertiden och för att åga något beqvämt ställe wid Kyrtan där hwarjehanda förrättningar såsom barndop Communikanter's upreknande m. m. kunde föregå, upbyggdes år 1791 en sotnestuga bestående af en sal med 2ue kamrar. Platsen dertill blef lemnad af Baijars Rusthålds innehafware. Enligt Landshöfdingens Resolution af den 8de Febr. 1791 äro alla såwål Modertyrko som Capellboerne skyldiga att deltaga i dess byggnad och widmagthållande, Earflar gård endast undantagen, som för sina underhafwande förpliktat sig att underhålla en särskild Sotnestuga.

Redan ifrån äldre tider har Sotnen dragit försorg om sina fattiga, som först wore indelte i så kallade Rotar. Men emedan detta war förenadt med många ledsamheter och swårigheter, beslöts på en sotnestamma 1730 at formera ett särskildt Magasin för fattiga, hwartill ifrån hwart Mantal årligen skulle sammanstjutas en kappa Råg. Detta sammanstött skulle sedermera på en bestäm'd tid utde-

las emellan ett fastställt antal af 30 de måst behöfwande, som då de tillika erhöles penningar ifrån fattigkassan, hofpungen och frivilliga sammanstott, därmed hade warit gansta belåtna. Men man har i sednare tider mycket öfverskridit det fastställda antalet, ofta tordehända med personer som hos för- mögna slågtingar kunnat finna eller genom eget arbete kunnat förtjena sig underhåll.

Men man har förjt ej endast för de fattigas behof. En eljest wälmående landtman, kan ofta under misshärtår råka i förlågenhet, då ingen har att låna och såden är dyr att köpa. Att afhjelpa denna swårighet blefwo 2ne Sotnemagasinier inrättade hwilka år 1758 den 3. Febr. af Konung Adolf Fredrik wunno stadfästelse. Förening- gen bestod af 7 puncter som i utdrag här meddelas:

1. Det ena Magasinet skulle upbyggas wid Perno Kyrka, och emottaga spannmål af alla flåreboer samt Jsnås, Ljusterby, Lerwik, Låsdal, Sjögård, Gammelby, Ruskost, Garpgård, Forsby, och Kyrkobyn. Det andra skulle byggas i Hardom och tillhöra Mickel- spiltom, Eskilom, Såstråst, Drombom, Garpom, Embom, Hopom, Hardom, Homansby, Anderby, Skinnarby, Lawastby, Påwalshby, Haddom, Ruggom,

Sijlom, Råfsby, Røpbæka och Jansnäs. På Carflar skulle en Idie boda inrättas för denna Gårdens underhållwande, och af Gården underhållas, men ingen insättning har skedd, emedan Carflar innehaftwäre engång för alla åtagit sig att svara för sina underhållwandes behof.

2. Insättningen skedde på fyra år, så att årligen af hwart hemman inlades 8 kappar strid och god råg, och åfwen så 4 kappar korn. Men Carflar, Tjusterby, Førsby, Malmgård, Liljendal och Ruggom lade dubbelt, så wi-
da de wid inrättningen svara emot 2ne hemman. Hela Summan utgjorde således på 4 år en tunna råg och $\frac{1}{2}$ tunna korn, på hemmanet.

3. Insättningen skulle ske i Perno på Michaeli dag och i Hardom på Matts-
messodagen. Utdelningen sker tredje dag Påst wid Perno, och wid de andra Wlagsfimerne Wal-
borgsdagen. Delågarena äro framför andra berättigade till lån, men böra ändå wara försedde med säter pant och borgen.

4. Hwar tunna betalas årligen men 4 kappars wärt af interessenterne men 5 af främmande, och om återbetalning försummas, åger

5. Laglig utmätning rum, som om den sker i en ören skall bortauktioneras, och betalningen efter Markgång innehållas.

6. Herr krons Lånsman Henr. Eldör blef utvald till föreståndare för Verno och Hårdom samt Inspector Ryberg för Carlsk Magasin. Dessa borde svara för in och utmätning, föra dagbok öfver sammankomsterne, och sörja för spanmålen's conservation. Hvad som kunde gå förlo-radt skulle antecknas i räkningarne. Hvar 4de år borde spanmålen upmätas, för att controllera förvaltningen. Lönen för de första 4ra åren var utsatt till en kappa råg för hvar hemman, men sedermera $\frac{1}{4}$ af den inlupna rântan.

7. Magasinet tillhör uteslutande Eotnen. Dess medlemmar kunna således göra förbättringar, och i händelse af krig åfven helt och hållet uplösa Magasinet. Sedan rântan vuxit till lika storlet med insatsen, åga delägarena rätt att uttaga hälften af sin insats, och sedan värtan åter kommit till lika qwantum, den andra hälften. Sedan kunna för-rådshusen ökas efter behag, och då de ej rymma mera, kunna åfven delägarena uttaga öfverståttet i proportion efter insättning. Om en Hemmans-ägare bortflyttar, åger hans efterträdare del i insättningen. Underskrifvet af: Ryberg, Voi-

Iius, Malmstedt, Rorström, Ribling, Smalen, Forstål, Hippus utom en mängd bönder.

Harbom Magasins behållning var år 1814 enligt upgift 676 Tunnor spanmål, men Perno Ryrkobys Magasin blef enligt 7de puncten i föreningen upplöst år 1809, utan att fråga sedermera blifwit wått om dess förnyande.

Ryrtowården, som i de sednare åren äftwen varit. magasins föreståndare, åligger att föra en noga räkning öfwer Fattigmedlen, och Ryrkans inkomster samt winhållningen. Hans skyldigheter äro desutom enligt socknestämmos beslut af den 6te Marti 1791 att alla sön och Högtidsdagar insinna sig tidigt wid Ryrkan, för att utlemna win och oblater, samt att efter Gudstjensten upräkna och insamla de penningar som med hofpungen blifwit upburne. Herr Bofhållaren Gabr. Bastman har i många år till församlingens nöje förestått denna bestållning.

Barna Upfostran , Industri , Seder.

I äldre tider då den allmänna odlingen ännu stod på en ganska låg grad, kan man lätt föreställa sig att ungdomens bildning ej kunde wara mycket att påräkna, hålft så mycket man känner ingen Skola eller annan undervisnings anstalt, då funnits i Verno. Den om sin församling så mycket förtjenta Probstén Haberman wänte först denna fråga i en socknestämman år 1746, då alla stämde öfwerens uti att erkänna nyttan af en sådan inrättning, och äfwen funno sig nöjde att deltaga i byggnads kostnaden för ett Skolehus blott jordägarena wid Kyrkan wille vertill lemna någon tjenlig plats. Lönen skulle utgöra 2 kappor Spanmål ifrån hwart helt mantal, och i proportion ifrån de mindre. Torparens och andra fattigas barn skulle få lära i skolan för intet. Litw.^{ke} synes ej anmärkt att sedermera någonsin fråga blifwit wänt om denna inrättning, som torde hafwa stannat med blotta projectet.

Mera wärd bifall och efterföljd är den Skoleinrättning som Riks Rådet Otto Wilhelm De Geer år 1763 fastställdt på Terwite gård. Skolereglementet består af 30 paragrafer, hwaraf de 9 första angå Skolemästarens pligter i afseende på

barnen och läsningen. § 10de paragrafen såges att Skolemästaren bör stå under Prästerkapets i *Pernö* inseende som åger att igenom examen undersöka barnens framsteg så ofta sådant pröfwes nödigt. Elfte parag. fastställer att alla barn ifrån *Lerwike*, *Ljusterby*, *Molnby*, *Willmansgård*, *Edö*, *Baggnås* och *Malmby* såsom då lydande under *Lerwike* gård, skulle i skolan njuta fri undervisning, åfwen om dessa gårdar framdeles skulle komma att lyda under en annan ågare Likwäl åga åfwen andra Sotnebarn rättighet att här njuta undervisning, emot ställig betalning till Skolemästaren. Dennes lön bestämdes till 360 Dal. R. M. 6 tunnor råg, 2 Tunnor korn, 2 lispund smör, twed så mycket som tarfwas, ett winterlasß hö, 2 tjog halm, samt nödiga hüsrum och uthus. Om skolegången igenom stentligt infall skulle nödgas uphöra, uphör åfwen Den emedan ågaren såsom undergående samma öde, då ej kann fullgöra sina förbindelser. Såsom inventarium, deponerades 120 Daler, för hwilka skulle upköpas en Bibel, en god Postilla och en Psalmbok, samt för det som kunde återstå *A b c* böcker och Catecheser, hwilka åter böra utsaljas för inköpspriset. Angående Skolemästarens befordran är förbehållet att han bör njuta samma rätt som en Collega wid Pedagogier och Adjuncter, om han annars wisar prof af erforderlig skicklighet.

Denna inrättning skall för ewärdeliga tider äga bestånd, så att arfwingen af Terwite gård får af obytt lott, så stort Capital att rântan därpå beräknad a 6 procent förslår till inrättningens widmagthållande.

Den första Läraren war en studerande Sandgren, sedermera år 1776 Eric Lönroth som då han 1778 blef befordrad till Capellan i Verno, efterträdde af Simon Juselius. Efter honom kom Eric Joh. Lyra som 1782 befordrades till Capellan i Sibbo, samt sluteligen Johan Henric Forståhl hwilken 1790 blef Brukspredikant i Forsby. Efter honom stod sysslan länge ledig af brist på sökande, till dess sluteligen år 1803 Collegan wid Pedagogien i Borgå Herr Anders Backman sökte och wann denna befordran. Hans efterträdare war Studeranden Johan Björkstöm som sedan 1809 bestrider denna syssla.

Så nyttig och wäl inrättad denna skola synes wara, mötes den likwäl icke af ett så allmänt förtroende som den förtjenar. Orsaken torde ligga dels i en slags medfödd efterlåtenhet hos Föräldrarne, dels däruti att en stor del tro sig sjelfwa i stånd att underwisa sina barn, och därigenom bespara underhållskostnaden wid skolan.

För 70 år sedan kunde ganska få af allmog-
gen läsa i bok. Det gick således ganska dåligt med
ungdomens undervisning, emedan Föräldrarne
omöjligen kunde lära hwad de själfwa ej förstodo.
Prästerkapets nit härvid war outtrötteligt, men
endast ströfstraff, tyckes i början hafwa warit det
Medikament som botade Allmogens motsträfvighet *).
De barn som utmärkte sig för god läsning blefvo
till upmuntran antecknade i en särskild bok, och
observerade wid förefallande tillfällen. Nu läser
första delen ganska wäl, och man märker äfwen
hos en del, en synbar täflan att härvid utmär-
ka sig. —

År 1780 wäntes åter i allmän församling
fråga om befordrandet af ungdomens handledning
i Christendomen. Man beslöt då att i hwart
byalag skulle någon skickelig af Allmogen utwälgas
som emot en ringa wedergållning skulle undervisa
de andras barn i in och utanläsning. De Föräl-
drar som med otvilja bemötte detta företag skulle böta
16 p. af hwilken fond sedermera böter för de

*) Tysnnerhet har Herr Regiments Pastorn Georg
Lagus och Kapellanen Petter Hipping
tagit saken på en mycket sträng fot, enligt nå-
gra äldre protokoller som ännu bewaras ibland
Kyrkans handlingar.

fattigas barn skulle upköpas. Äldsta och byamån skulle åfven utväljas, hwilkas skyldighet wore att waka öfwer ordning och ungdomens seder. Men dessa wackra beslut hafwa ej blifwit verkstälde.

En Handelsman Andreas Bohlin i Stockholm som war född i Forsby, lät år 1791 genom öppet bref i Sockenstämman proponera, att så inrätta en Skola i Forsby bruk, för Bruktets fattiga barn, samt åfven för andra som där wille delta. Till detta ändamål anslog han en Summa af 20000 Dal. R. M. såsom ett stående Capital, af hwilkets retnenue Läraren skulle lönas. Det enda han fordrade war att Bruktägaren skulle lemna någon tjenlig hustomt, och Socken gemensamt upbygga skolhuset. Sjelf åtog han sig att bestå alla fönster i skolan, samt att öfversända nödiga A b c böcker, Catecheser och Biblar, åfvensom att om så pröfwades nödigt, åta den utfattar lönesumman. Detta hedrande anbud blef litwål ej mindre af Bruktägaren, än af hela Socken afslagit, på den föregifna grund, att en sådan skola wore onödig, hålst de föräldrar som önskade kunna lemna sina barn en bättre och mera grundelig undervisning, hade dertill tillfälle wid skolorne Borgå och Lowisa ! ! !

Allmogens vanliga sysselsättning sträcker sig hufvudsakligast till åkerbruket och ångskötsel; likväl finnes byar där äfven fisket utgör en vigtig näringsgren. I båda delarne äro de outtröttelige, så snart de se sin möda på något sätt belönad. — Men likväl bör det anmärkas att med denna fallenhet för jordbruk, ingen enda af allmogen begynt plantera tobak, för hwilken wara årligen så mycket penningar utgifwas, kanske torde detta härröra af en wanlig fruktan för alla nya företag, hwilket tydes utgöra ett viktigt drag i Allmogens Character.

Några egentliga slöjder och handarbeten idkas ej af allmogen. Tunnor, säar, dryftor, och andra trådtårlil köpas merendels ifrån andra socknar. En gammal Esiländare som här nedsatt sig, har på de sednare åren allena försedt socknen med astar, pårtorgar och soll. Glådor och återredskap gör likväl Bonden alltid själf, och det anses såsom en skam, att en bonddräng ej gjordt en slåde. Tjårubränneri brukas alldeles icke, och nåsiver till taktåkning köpes af Finnar ifrån de öfra Socknarne. Qwinorna förrätta om sommarn tilllita med männen alla utsysslor men om wintern spinna de sitt lingarn. Några sysselsätta sig också med wåfnad. Linne-wåfweriet har åtminstone på de sednare åren mycket tilltagit, sedan lärstierne blifwit någorunda betalte

i de Ryska städerna, och jag förmodar att allmog-
 en ännu mera skulle härvid finna sin räkning,
 om de wore i stånd att föryttra dem till första
 hand, och ej wore nödsakade att sälja lårstet till
 spekulanter, som begagna deras förlågenhet och ofta
 gifwa dem hwad de sjelfwa wilja. Hemma förfärdi-
 gadt klåde eller så kalladt Badmal har af Per-
 noboerne en tid med fördel blifwit försåldt i St.
 Pettersburg; men detta tyckes till en del hafwa för-
 lorat crediten, dels emedan det ej warit ullfärgadt,
 dels emedan man såldt det mycket dyrare än wan-
 ligt klåde af lika finhet. Sticksade ulltrådar skulle
 kanske allramäst löna sig,*) om det blott wore flere
 som förstodo sig därpå, och om de kunde få dem så
 lena som de lifländska. Hos Öfwerste Christiernin
 på Liljendal har en liten klådes fabrik blifwit
 anlagd som årligen lefwererat ungefär 600 alnar
 rått fullbredd klåde. Ålfwen på Terwite gård
 war en klådestillverkning påbörjad, men uphörd
 för några år sedan. Någon annan större Manufactur
 anstalt, har så mycket mig är bekant ej funnits om man
 ej will räkna tegelbruk, hwaras ett finnes på Tju-
 sterby som slår årligen 100,000 tegel, till Hel-
 singfors och Sweaborgs nybyggnader, samt

*) De hafwa i Pettersburg blifwit sålde till 12
 a 15 Rubel stycket.

ett nyligen anlagdt tegelbruk på Carflar som får årligen 30,000 tegel till gårdens eget behof

ibland handtverkare räknas: en Bygmästare, en Glasmästare, en Murare, en Stenware, 2 Wärfware, 18 Smeder, 18 Skräddare, och 21 Stomakare eller tillsammans 63 personer.

Yppighet i Kläder har på de sednare åren mycket tilltagit hos allmogen; en bonddräng afstår hellre något af sin lön, än sina blåa Kläder, och de yngre qvinnorne finna sig rätt wästra i de här så kallade Stochholmska bindmöfforne. På en Coeftenstämma 1793 beslöts att af allmogen ej andra Kläder skulle få nyttjas än af hwitt, eller swart wadmål, och ifynnnerhet allt fidentyg för qvinnorne förbjudas, sedan nemligen, det gamla war upslitit. Det finnes ej auteknadt, hwem som skulle blifwa, eller om någon varit anlagare. Detta begär till gramlåt, har äfwen på de sednare åren, efter Finlands förening med Ryßland förmått en otrolig mängd af ynglingar och flickor att lemna sin fädernesbygd och flytta till Pettersburg, för att söka sin lycka. Om de hemmarwarande kände den usselhet som drabbar en stor del af dem som i sin yra lemna föräldrar och wänner för att ofia i laprens och förderfwets stöte sluta sina dagar, de

skulle wist icke med sådan glädje lemna de negder där deras lyckliga barndomsdagar förflutit. Det är dessutom ingen tröst att Perno ej är den enda Sothen som, om denna utflyttning fortsar, efter några år kommer att sakna sina rassa bonddrängar. Den dyra handwårkaren i Pettersburg kann på intet sätt godtgöra den förlust landmannen härigenom lider. *)

Folket är i allmänhet nyktert; men litwål har brännwinet hör och där sina tillbedjare. Redan på 1740 talet flagas öfwer trögeri wid kyrkan, som wållade att en del alldeles icke gingo i Kyrkan, en annan del lemnade densamma så snart predikan war slutad. Häremot utwårkade litwål Prästerskapet Landsbysfödingens resolution år 1750, med ålagdt straff af 6 dalers böter för dem som utan laga orsak lemna Kyrkan förrän allt är slutadt. Swad Prästerskapet och kronobetjente sedermera i detta afseende uråttadt är berömmwårdt, litwål har det ej utan skäl blifwid ansedt med förargelse, att gåstgiftware gården ligger just wid Kyrkan.

*) Härwid förtjenar wiserligen att behjertas hwad Herr Probsten och Kyrkoherden i Haliko W. J. Ignátius i sin af K. Finska Hushållnings sällskapet år 1816 belönda prisskrift p. 15 ff. uttrar sig om den i wårt land så tilltagande yppigheten.

Vördade Göttnamån! till eder pröfning öf-
 verlemnar jag detta mitt ringa arbete, i det Eder
 wåltwilja låter mig hoppas en billig ursäkt för
 möjliga fel. Wåtte ingen mistänna mitt bemö-
 dande att från glömskan återkalla minnet af dem
 som bebott edra gårdar, låtit rödja edra åkersått
 eller arbetat på eder bildning. Jag har härmed
 endast önskat på ett ringa sätt kunna afbörda en
 billig skuld till dem som med så mycken wänskap
 omfattat mig och mina förfäder.

R å t t e l s e r.

Stb.	rad	står:	lås:
14,	6,	egendmar	egendomar
16,	3,	fortsattes	fortsattes
24,	15,	1689	1684
26,	3,	sa laoch	sala och
30, not.3,		Adelsmän	Adelsmän
41,	4,	i ynnnerhet	isynnnerhet
—	6,	blef	blef
64,	21,	råd	råd
70, not.3,		d. 2 Juli 1640	d. 20 Juli 1648
<p>I den Afskrift jag äger af Friherreliga Armfeltska genealogien står wäl 1640, men det kann möjligtwis wara missskrifning. Jämf. Stjernmans Ab. Mat.</p>			
72,	1,	1751	1731
— not.3,		före ommer	företommer
74,	16,	protraitter	portraitter
75,	18,	derpå följande	föregående
80,	20,	anmärkas	anmärkas
93,	2,	ofea	ofta
100, sista r.		om	och
113,	21,	ån	ån
118,	20,	åro	åro
136,	8,	gantsta	gansta

Några mindre trockfel behagade läsaren self benåget rätta.
